

Historické krajinné štruktúry v plánovaní a tvorbe krajiny

Martina Slámová

SLOVENSKÁ AGENTÚRA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA
SLOVAK ENVIRONMENT AGENCY

Krajina-človek-kultúra
XXVIII. ROČNÍK KONFERENCIE
27.10.2026

Zamyslenie na úvod ...

Historické krajinné štruktúry z pohľadu

- *času: fragmenty vytrhnuté z kontextu plynúceho času*
- *priestoru: rámec / ohraničenie fragmentov*
- *pamäti, myšlienok, vedomia a pocitoch človeka: priradenie časo-priestorových fragmentov k vedomostiam a zážitkom*

Historické krajinné štruktúry
sú útržky histórie v krajine,
z ktorých si skladáme
príbeh krajiny.

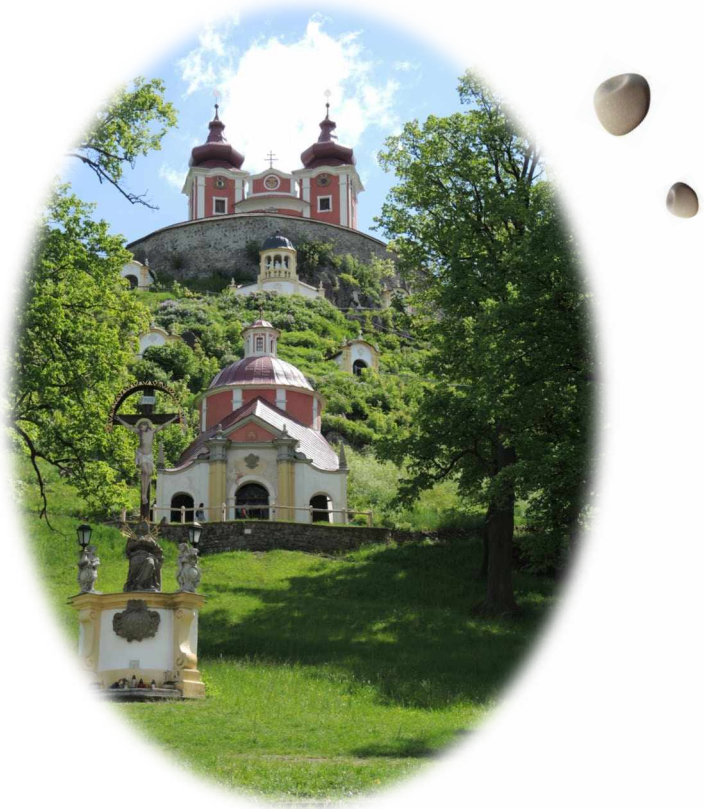

Mierka vytvára priestorový rámec / ohraničenie historických štruktúr v krajine

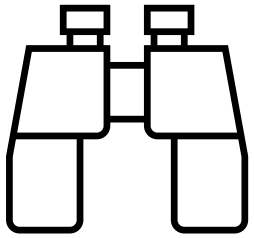

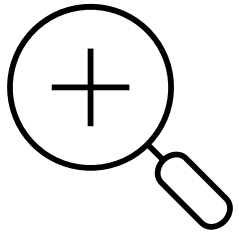

Hriňová, okolie Raticového vrchu

Mierka rozpoznávania

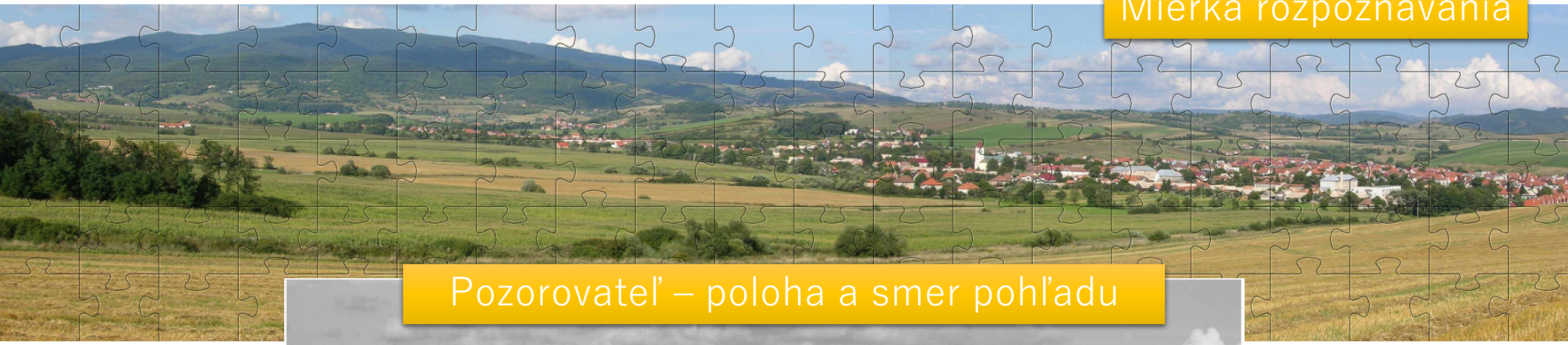

Pozorovateľ – poloha a smer pohľadu

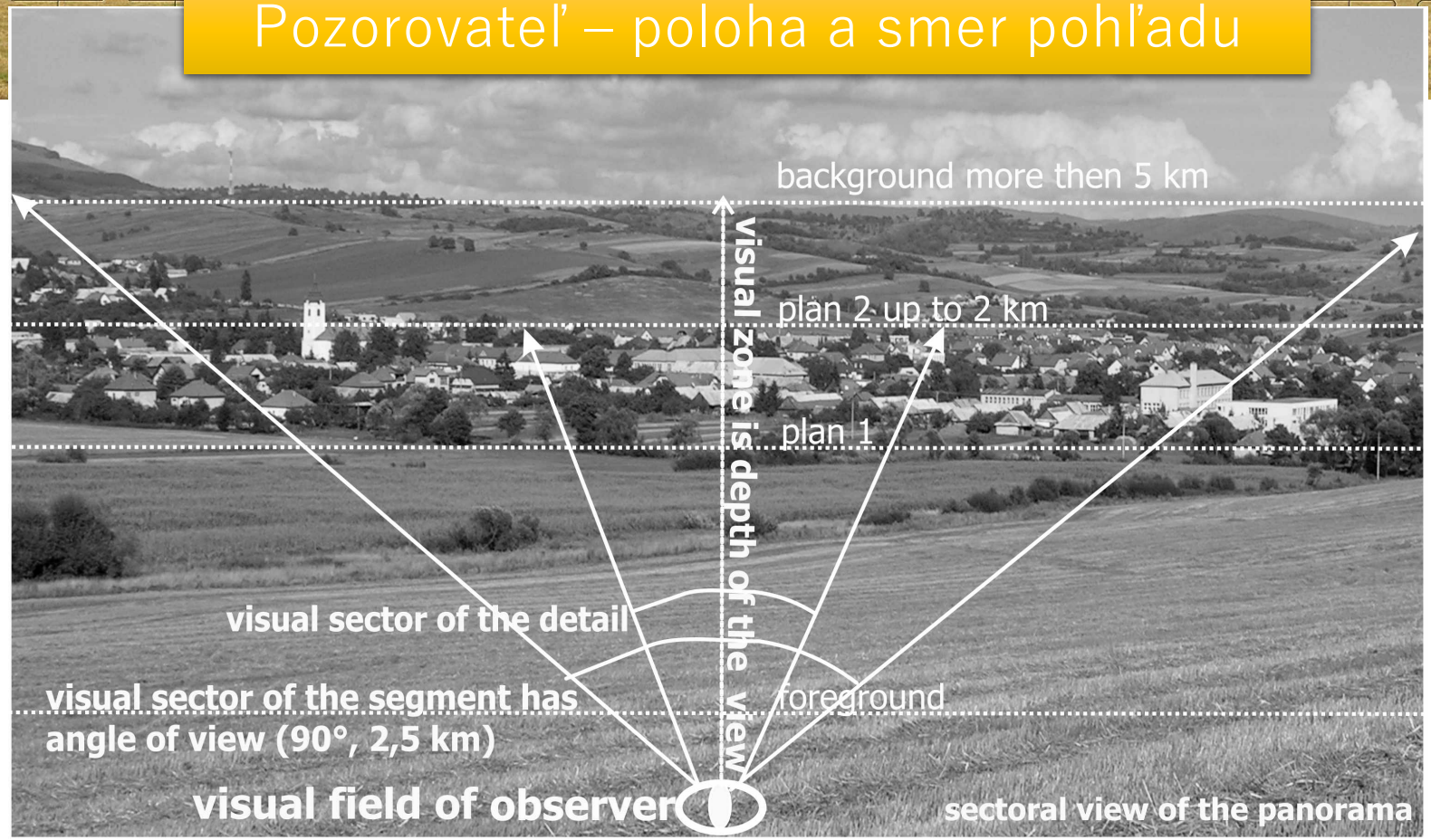

Detva a Poľana v pozadí

Slámová Martina, Jančura Peter, 2013 Identification and assessment of landscape semantic attributes and values. In: Landscape & Imagination : towards a new baseline for education in a changing world : international scientific conference, Paris 2-4 May 2013 / eds. Conor Newman, Yann Nussaume, Bas Pedroli. S. 595-600. Florence : UNISCAPE, 2013. - ISBN 978-88-8341-548-7.

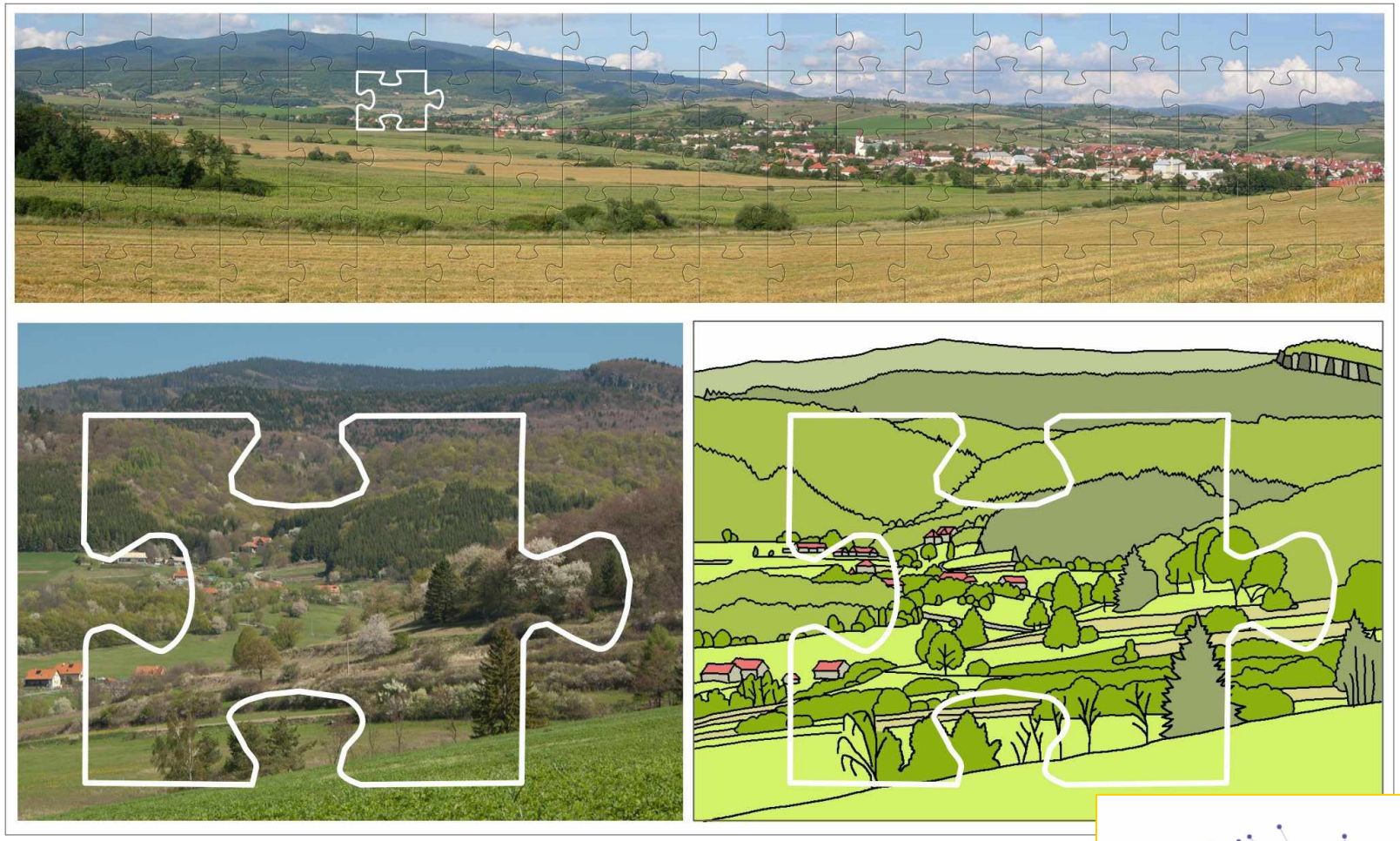

Detva a Poľana v pozadí

Historické krajinné štruktúry reprezentujú rôzne historické obdobia.

Aj keď sú priestorovo-vzdialené, vizuálne interagujú v priestore krajiny.

Pre mapovanie obrázkov sa využívajú poznatky zo sférickej topológie. Topologický systém obsahuje povrchové a vnorené štruktúry, ktoré sú hierarchicky usporiadané do niekoľkých priestorových dimenzií (Sabol 1999). Takto je možná bezchybná komunikácia a interakcia aj vzdialených jednotiek, v porovnaní s blízkymi alebo susediacimi jednotkami, ak majú vyvinutý a stabilizovaný komunikačný kanál. V sieťovej topológii jednotky, ktoré sú pripojené na sieti, interagujú intenzívnejšie ako tie, ktoré sú síce blízko seba ale od siete sú odpojené (Lemke 2000).

Sieťová topológia vyhľadávania pojmov na internete. COGNITIVESEO.COM (2026)

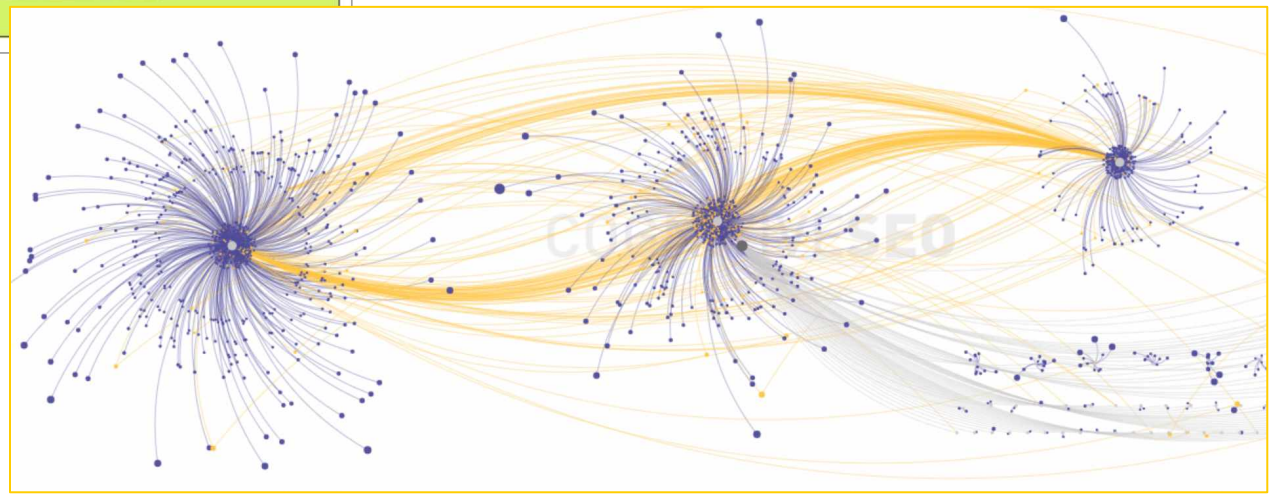

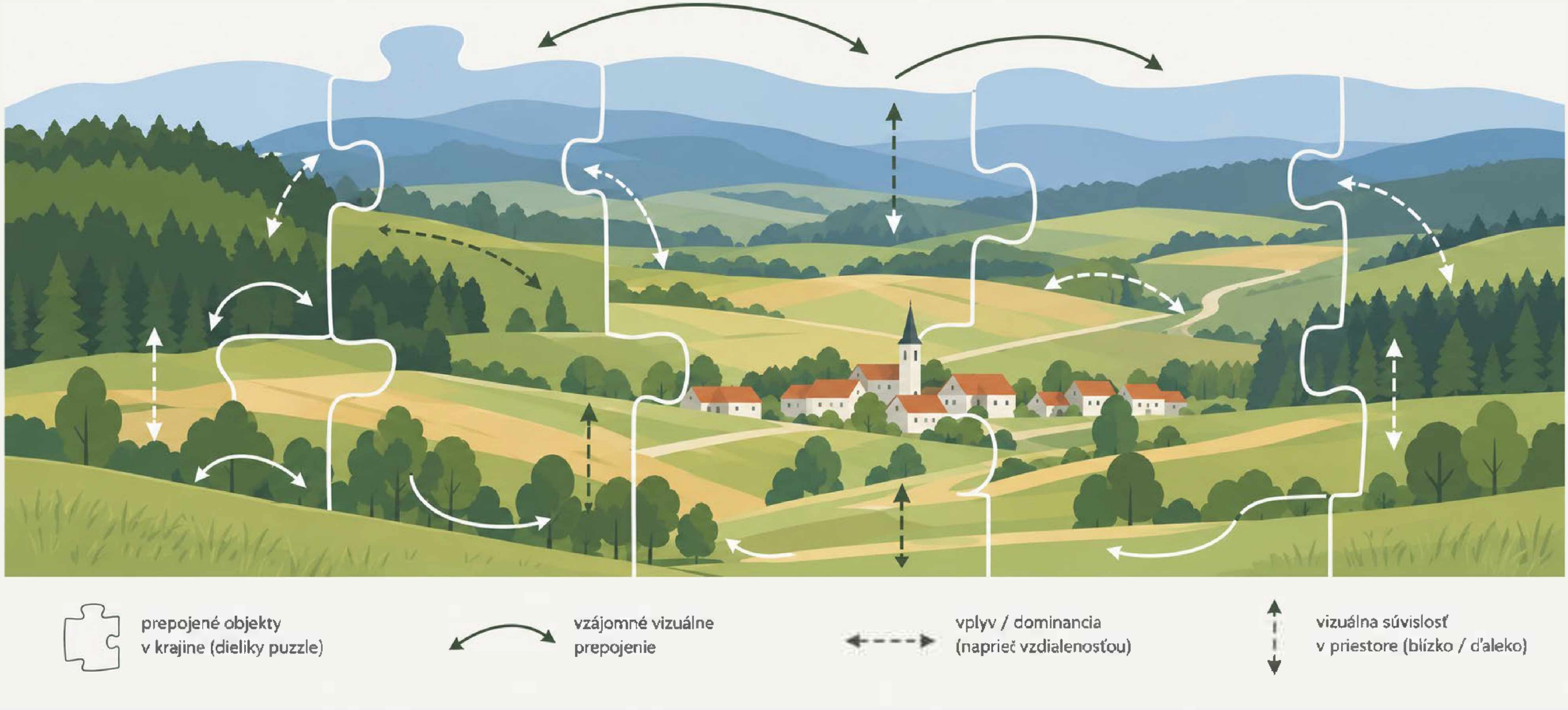

Vytvorené s pomocou ChatGPT: https://chatgpt.com/

Historické krajinné štruktúry v našom

vedomí,

podvedomí,

pocitoch...

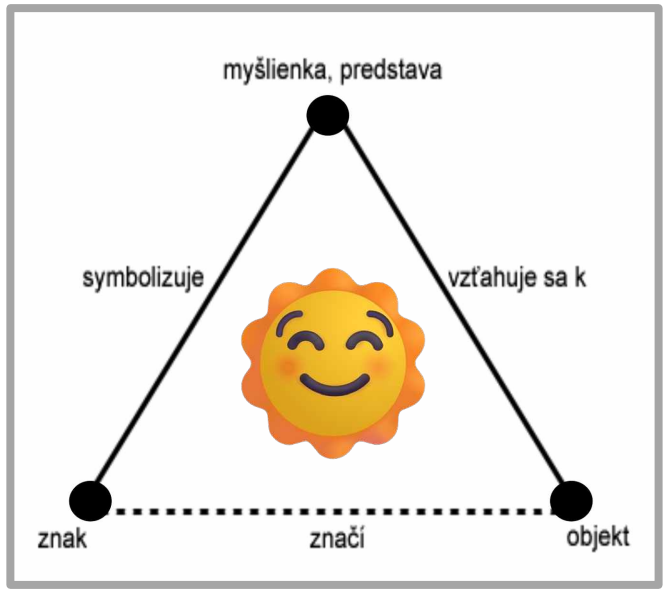

Slámová, Martina; Jančura, Peter; Fabriciusová, Vladimíra; Beláček, Boris; Zrníková, Katarína; Prídavková, Zlatica, 2016. Traditional agricultural practices, land cover diversity and biodiversity in the southern Podpolanie region In: Biocultural diversity in Europe / Agnoletti, Mauro ; Emanueli, Francesca (ed.). Cham (Švajčiarsko) : Springer Nature. Springer International Publishing AG. , s. 249-268 Environmental History: (Netherlands), ISSN 2211-9019, ISBN 978-3-319-26313-7.

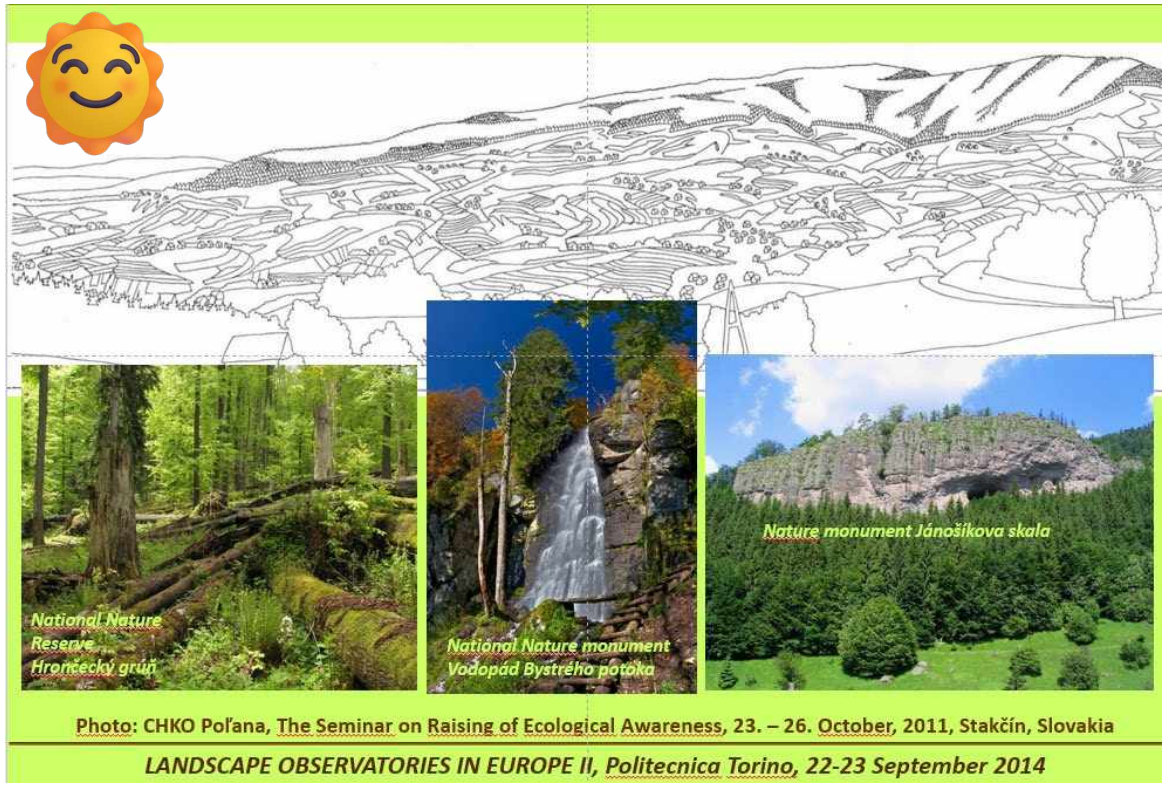

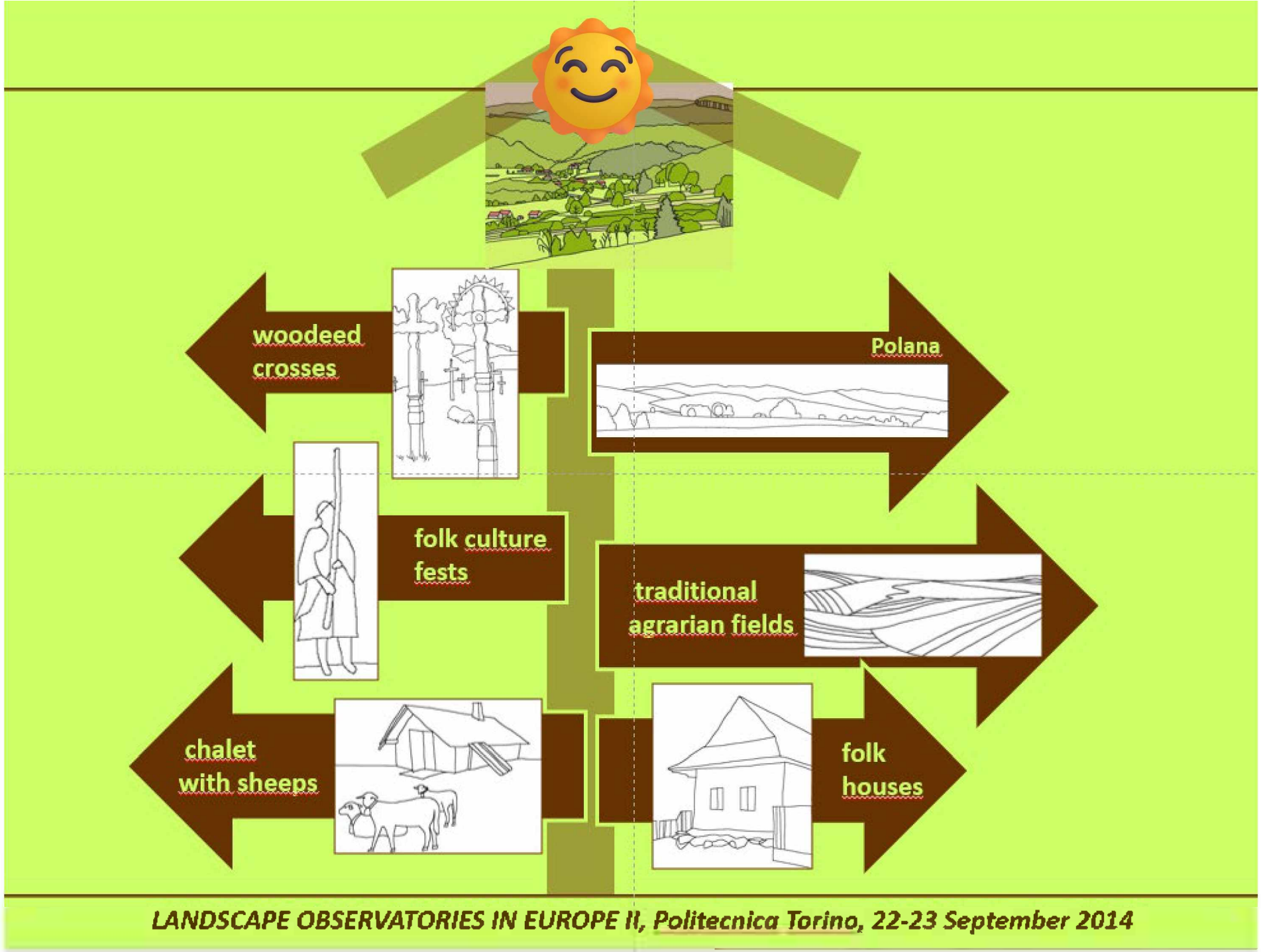
woodeed crosses
Polana
folk culture fests
traditional agrarian fields
chalet with sheeps
folk houses

Identita človeka a krajiny

Historické + funkčné a praktické + náučné = ATRAKTÍVNE

Historické krajinné štruktúry v našom

vedomí,

podvedomí,

pocitoch...

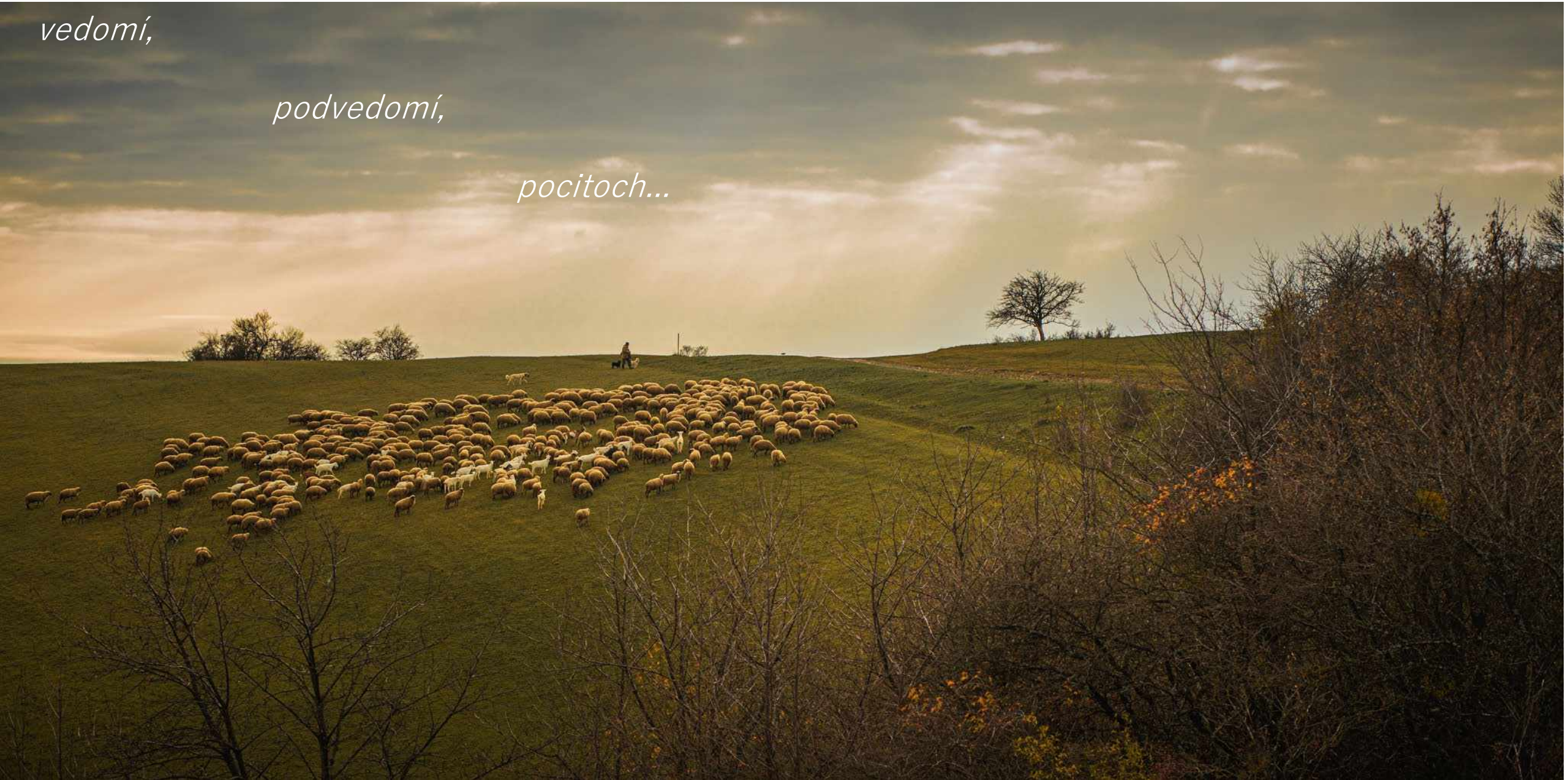

Pozrime sa na hodnotu

Atrakcia = pozvánka pre turistov
Martinček

Dva pohľady na hodnotu historických poľnohospodárskych terás

hodnotu čiastočne vidíme
zaniká jej vizuálny prejav
a aj hospodárska funkčnosť
Budinské Lazy

Ako sa pozerať na historické krajinné štruktúry?

Identita človeka a krajiny

Dedičstvo predkov

Atrakcia

Peniaze

Multifunkčné poľnohospodárstvo

Rozvoj vidieka

Udržateľné hospodárenie

Výhľady na krajinu

Živé dedičstvo

Liptovské Revúce a Ľubietová

Živé dedičstvo

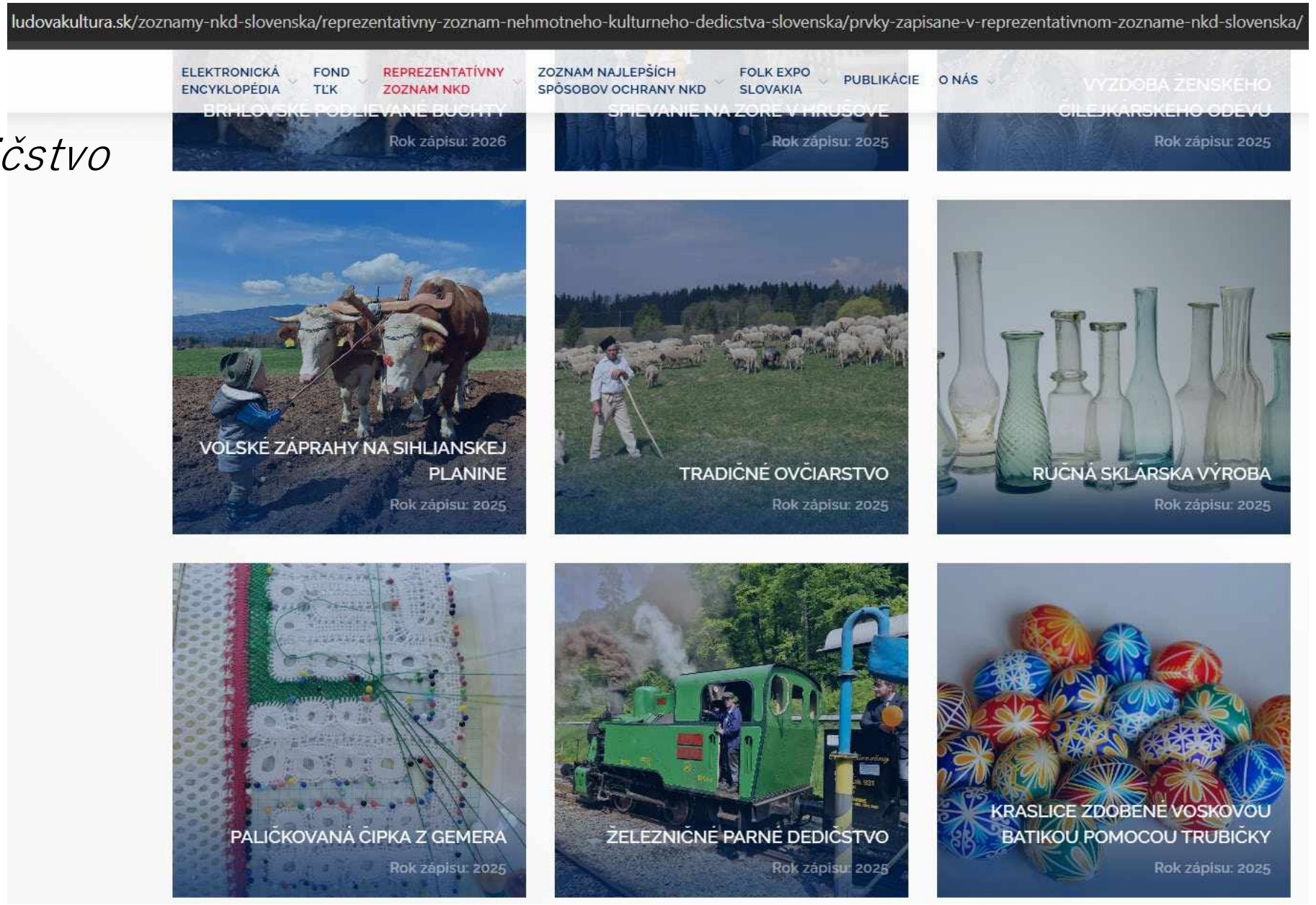

https://www.ludovakultura.sk/zoznamy-nkd-slovenska/reprezentativny-zoznam-nehmotneho-kulturneho-dedicstva-slovenska/prvky-zapisane-v-reprezentativnom-zozname-nkd-slovenska/

SLOVENSKÁ AGENTÚRA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

unesco
Katedra
PRÍRODNÉ A KULTÚRNE DEDIČSTVO KARPÁT
– INICIATÍVY A VÝZVY
Slovenská agentúra životného prostredia, Žilina, 19.6.2026
Transhumancia
– cesta krajinou,
cesta pre vzdelávanie
doc. Ing. Martina Slámová PhD.
TRANSFARM
2021-NO01-KA220-000025048
Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Pastierstvo a salašníctvo na Slovensku
Podpora pastierstva a salašníctva na Slovensku
Slovenská agentúra životného prostredia, 2.12.2025 online
TRANSHUMANCIA - VZDELÁVANIE A VÝSKUM
KATEDRY UNESCO, TUZVO
assoc. prof. Ing. Martina Slámová PhD.
unesco
Katedra
Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union
TRANSFARM
2021-NO01-KA220-000025048

Identita človeka a krajiny a biokultúrna hodnota: známa – neznáma?

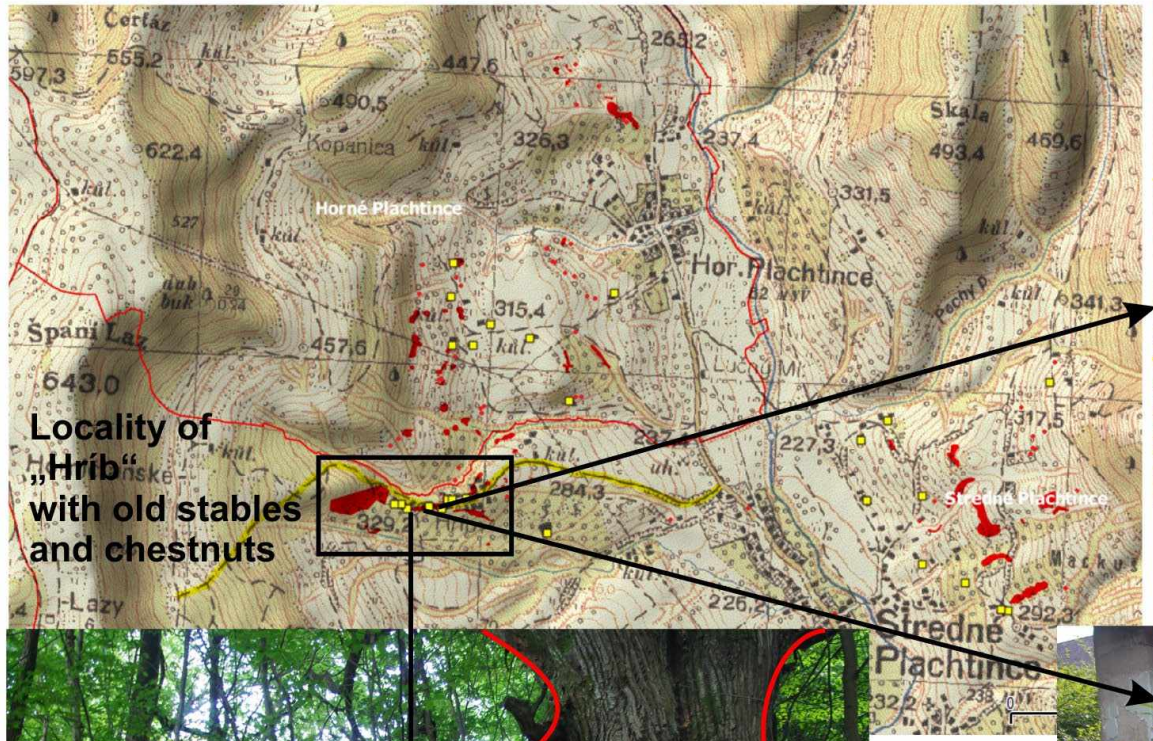

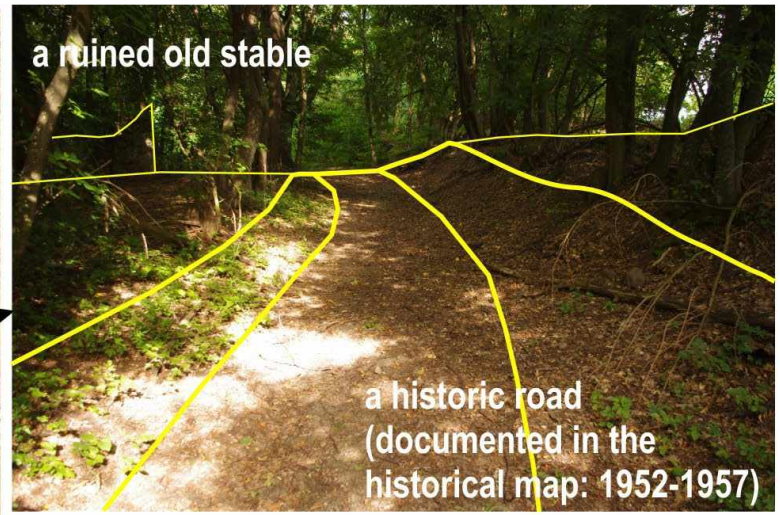

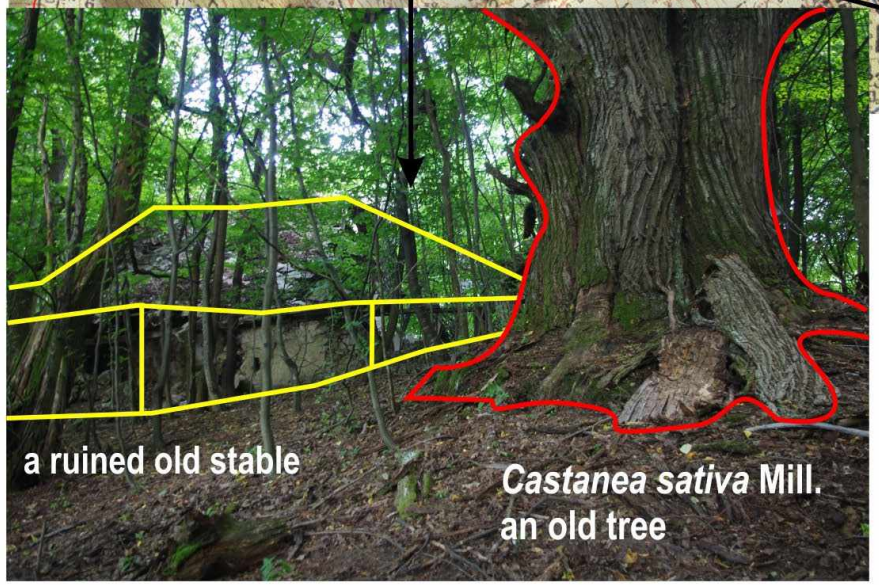

Stredné a Horné Plachtince, okres Veľký Krtíš

PÁSTOR, M., SLÁMOVÁ, M., BENČAŤ, T. 2017. The distribution and biocultural value assessment of sweet chestnut (Castanea sativa Mill.) in the cadastral districts of Stredné Plachtince and Horné Plachtince (Slovakia). In Ekológia (Bratislava). ISSN 1337-947X, 2017, Vol. 36, No. 2, p. 130-145.

Habitats of protected animals inside old stables

World Congress Silvo-Pastoral Systems 2016

The lesser horseshoe bat (Rhinolophus hipposideros) lives in warmer regions in foothills and highland, particular wooded areas.

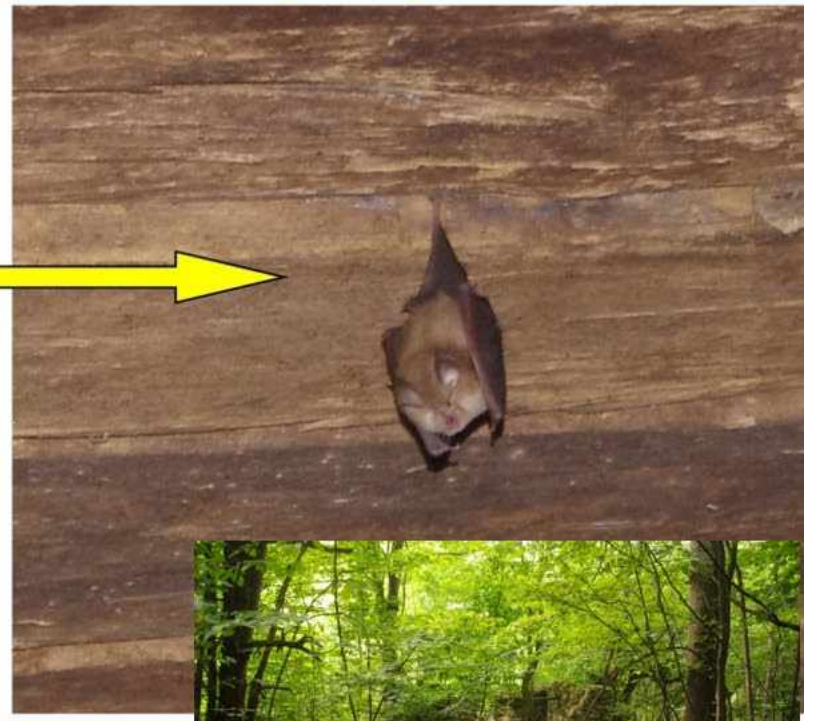

National legislation
The Act of National Council of the Slovak Republic no. 543/2002 Coll. on Nature and Landscape Conservation
Executive regulation no. 24/2003

Technical University in Zvolen *Michal Pástor & Martina Slámová* *September 2016*

Podkovár malý v stajniach /poľných stodolách / koniciach v Stredných a Horných Plachtinciach.

Niekedy musíme hodnotu ‚trochu' pohľadať

Nitra, pohľad z kalvárie na historický pivovar

Naozaj, iba ‚trochu' , stačí zamerať pohľad na súvisiace objekty

Nitra, pohľad z kalvárie na historický pivovar

Poznávaním a výskumom sa otvárajú dvere neznámej komnaty.

Vstúpme.

Zvonica nad Stožkom, okres Detva

Poznanie

hodnota vzniká pre spoločnosť ak o nej vie

Starostlivosť

o hodnoty krajiny zvyšuje kvalitu krajiny

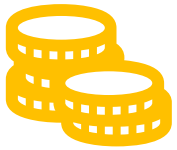

Pridaná hodnota

krajiny, v ktorej si spoločnosť váži hodnotu a stará sa o ňu sa pozitívne prejaví v ekonomike regiónu

Poznanie - hodnota vzniká pre spoločnosť ak o nej vie

Laikom i odborníkom známa cesta

Množstvo dostupnej študijnej literatúry
Známe metodiky
Právna ochrana

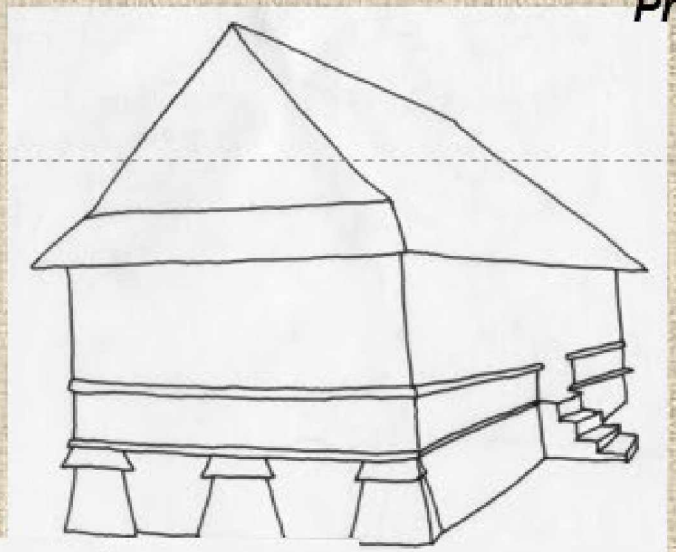

Neznáma, málo prebádaná

Množstvo nespracovaného materiálu
Nedokončené a neznáme metodiky
Bez právnej ochrany

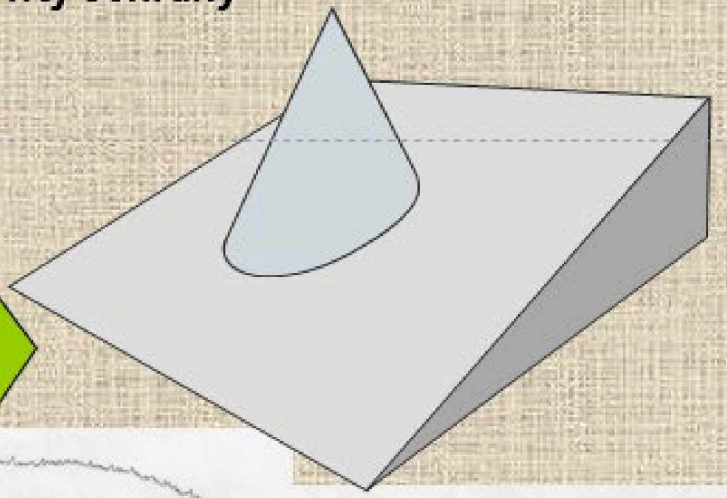

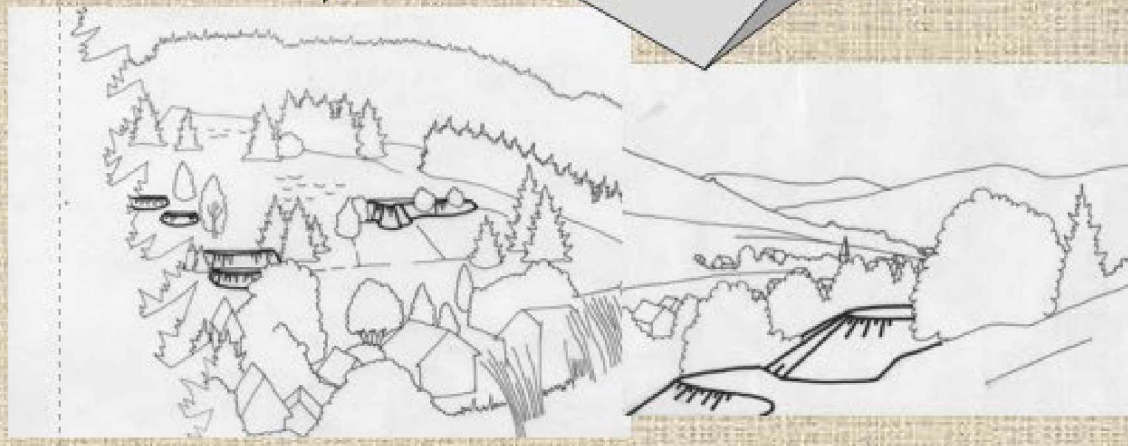

Posudzovanie hodnoty historických krajinných štruktúr

Metodika pre zohľadnenie a posúdenie hodnoty krajiny/ekosystémov/biodiverzity

v súlade s právnou úpravou novelizácie zákona o územnom plánovaní

Foto: Pohľad na Pukanec. Autor: Martina Slámová

Autori: Mgr. et Mgr. Iveta Bohálová, Doc. Ing. Martina Slámová, PhD.

Spoluautori: Mgr. Ivan Barka, PhD., Ing. Dušan Daniš, PhD., Ing. Branislav Faško, Ing. Mária Garčárová, RNDr. Dominika Kaisová, PhD., Ing. arch. Hana Kasová, Ing. Adalbert Mezei, Ing. Tibor Németh, Ing. Ladislav Sisák, Mgr. Zlatica Csontos Šimoňáková, RNDr. Dagmar Štefunková, PhD., Ing. Beata Vaculčíková, RNDr. Ida Vanáková, Ing. Renáta Žlačiková

Spolupráca: Ing. arch. Katarína Andrášiová, PhD., Ing. arch. Peter Andráši

Kritériá posúdenia hodnoty historických krajinných štruktúr

VALORIZÁCIA ZNAKOV

A. METODICKÝ POSTUP NA PREVENTÍVNE HODNOTENIE KRAJINY/EKOSYSTÉMOV/BIODIVERZITY

A.1 Vymedzenie územia a ciele hodnotenia 23
A.2 Prírodné podmienky riešeného územia 23
A.2.1 Prehľad abiotických podmienok riešeného územia 23
A.2.2 Analýza reliéfu 24
A.3 Genéza krajiny a vybrané socioekonomické charakteristiky 25
A.4 Súčasná krajinná štruktúra 26
A.4.1 Spracovanie mapy súčasnej krajinnej štruktúry 26
A.4.2 Analýza a vyhodnotenie vlastností súčasnej krajinnej štruktúry 27
A.5 Prírodné hodnoty riešeného územia 28
A.5.1 Objekty a územia ochrany prírody a krajiny s legislatívnou podporou 28
A.5.2 Vybrané územia ukotvené v dokumentáciách ochrany prírody a krajiny a strategických dokumentoch 28
A.5.3 Identifikácia a hodnotenie znakov prírodnej povahy bez legislatívnej podpory 29
A.5.3.1 Identifikácia znakov prírodnej povahy 29
A.5.3.2 Valorizácia znakov prírodnej povahy 30
A.6 Kultúrno-historické hodnoty riešeného územia 31
A.6.1 Legislatívne chránené lokality a územia kultúrno-historického dedičstva 31
A.6.2 Identifikácia a hodnotenie znakov kultúrno-historickej povahy bez legislatívnej podpory 32
A.6.2.1 Identifikácia znakov kultúrno-historickej povahy 32
A.6.2.2 Historické krajinné štruktúry 33
A.6.2.3 Valorizácia znakov kultúrno-historickej povahy 34
A.7 Analýza priestorového usporiadania krajiny, priestorových a vizuálnych vzťahov v krajine 35
A.7.1 Priestorové vlastnosti krajiny a krajinný obraz 35
A.7.1.1 Vizuálna analýza krajiny 36
A.7.1.2 Identifikácia krajinných typov 36
A.7.2 Analýza krajinného obrazu zo stanovíšť 36
A.7.2.1 Identifikácia stanovíšť 37
A.7.2.2 Spracovanie fotodokumentácie zo stanovíšť 38
A.7.2.3 Rozbor a interpretácia fotodokumentácie 39
A.7.3 Znaky a hodnoty vyplývajúce z priestorového usporiadania krajiny, priestorových a vizuálnych vzťahov v krajine 40
A.7.3.1 Identifikácia znakov definujúcich priestorové vzťahy v krajine 40
A.7.3.2 Valorizácia znakov definujúcich priestorové vzťahy v krajine 41
A.7.3.3 Identifikácia znakov vyplývajúcich z hodnotenia vizuálnej kvality krajiny (vizuálno-estetické znaky) 42
A.7.3.4 Valorizácia vizuálno-estetických znakov v krajine 43
A.7.4 Identifikácia znakov s negatívnym prejavom v krajine 44
A.8 Zhrnutie poznatkov o hodnote krajiny, krajinnom ráze a charakteristickom vzhľade krajiny 45
A.9 Hodnotenie rizík zániku a ohrozenia hodnôt krajiny, ekosystémov a biodiverzity 47
A.10 Návrh opatrení na zachovanie priaznivého stavu krajiny a biodiverzity 49
A.10.1 Návrh opatrení k identifikovaným hodnotám krajiny 49
A.10.2 Návrh opatrení k znakom s negatívnym prejavom v krajine 51
A.10.3 Návrh opatrení na zabezpečenie priaznivého stavu krajiny z hľadiska zachovávania hodnôt celého riešeného územia, ekosystémov a biodiverzity, vrátane adaptačných opatrení na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy 52
A.11 Požiadavky na výstupy a spracovateľský kolektív 55

A.6.2.3 VALORIZÁCIA ZNAKOV KULTÚRNO-HISTORICKEJ POVAHY

Cieľom tejto kapitoly je posúdenie určujúcich znakov kultúrno-historickej povahy vrátane historických krajinných štruktúr na základe prítomnosti a miery uplatnenia valorizačných kritérií, čo tvorí základ pre definovanie ich vplyvu na hodnotu krajiny, krajinný ráz a charakteristický vzhľad krajiny.

Valorizačné kritériá pre posúdenie významnosti a vzácnosti znakov kultúrno-historickej povahy:

a) originalita/ojedinelosť/jedinečnosť – neopakovateľnosť miesta v porovnaní s inými územiami, vysoká miera individuality znaku,

b) autentickosť/pôvodnosť – vyjadruje mieru symbiózy artefaktu a miesta, historickú kontinuitu,

c) vek ako hodnota – prítomnosť artefaktov v krajine starších ako 50 rokov, pričom vzácnosť (hodnota) vekom rastie,

d) neopakovateľnosť kombinácie znakov – prítomnosť čitateľných krajinných vzorcov, kde kombinácia znakov (prvkov reliéfu a zložiek SKŠ) vytvára novú kvalitu,

e) identita miesta – vnútorná totožnosť a svojráz miesta, vyjadruje vzťahy ľudí a miesta, je výsledok ich symbiózy,

f) vizuálny súlad/harmónia prostredia – spôsob zakomponovania znaku do celku je v súlade s ostatnými znakmi, vytvára také usporiadanie krajiny, kde je zjavná súhra častí a celku,

g) symbolický význam miesta – vedome zakódovaný odkaz (pamäť udalosti), buď charakteru memoriálneho objektu (pamiatky), pôsobenia významných osobností, udalostí alebo symbolickej krajiny,

h) vizuálna exponovanosť – pohľadovo výrazne uplatňujúci sa znak (objekt) v krajine,

i) vplyv na krajinnú diverzitu,

j) pozitívny vplyv na biodiverzitu,

k) kritérium krajinnoekologickej významnosti (ekostabilizačná funkcia),

l) súčasť zelenej infraštruktúry.

Tab. 5

Valorizácia znakov kultúrno-historickej povahy						
IČ	**Identifikovaný znak**	**Lokalizovaný v chránenom území: áno/nie**	**Uplatnené kritériá: a) až l)**	**Významnosť: (1 – 5)**	**Vzácnosť: L, R, N, E**	**Miera rizika strát: (1 – 5)**
KN1	Znak					
	Popis znaku:					
KNn	Znak					
	Popis znaku:					

Významnosť znaku sa posudzuje podľa vyššie menovaných kritérií v škále 1 – 5, uvádzajú sa uplatnené kritériá pri definovaní významnosti, vzácnosť sa posudzuje z hľadiska lokálneho (L), regionálneho (R), národného (N) alebo európskeho (E) významu.

***Vstup:** identifikácia znakov kultúrno-historickej povahy bez legislatívnej ochrany so stručným textovým popisom a IČ = KN1 až KNn.*

***Výstup:** posúdenie významnosti a vzácnosti znakov kultúrno-historickej povahy bez legislatívnej ochrany (3., 4. a 5. stĺpec tabuľky 5), ich priemet do mapového výstupu s príslušným IČ.*

Typológia historických krajinných štruktúr

Typológia historických krajinných štruktúr

Historické reliéfne formy

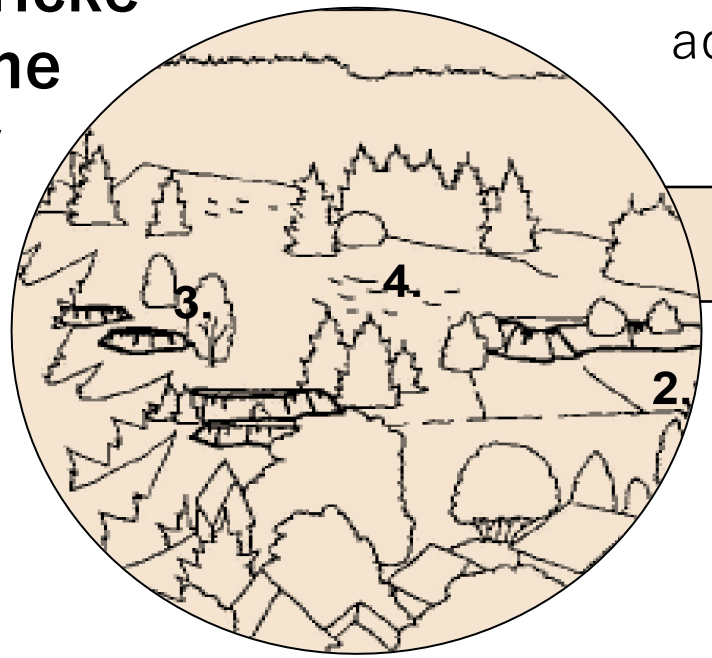

Priestorový priemet administratívnych hraníc a územného vlastníctva

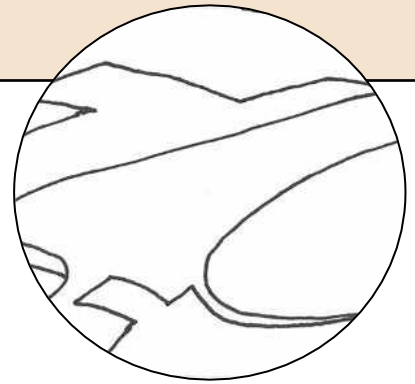

Tradičné využitie zeme

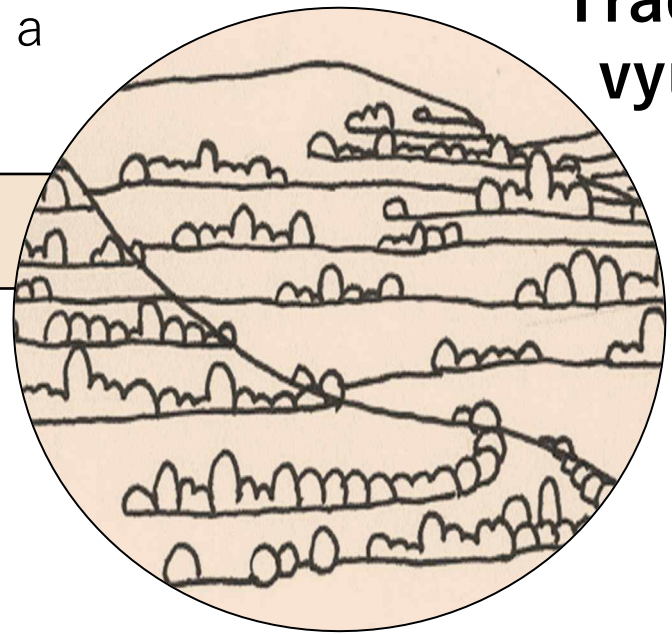

- Lesné
- Poľnohospodárske
- Vodohospodárske
- Sídelné
- Dopravné
- Vojenské
- Výroba a spracovanie surovín
- Banské
- Sakrálne

- Hranice katastrov a iných historických územných celkov
- Hranice pozemkov
- Hranice banských polí
- Iné označenia hraníc

Prehľad typov historických krajinných štruktúr

- HKŠ s prevažne sídelnou /obytnou funkciou:
  - vidieckeho typu (napr. pôdorysné typy obcí vidieckeho typu, **rozptýlené osídlenie, usadlosti**, majere, **typy ľudovej architektúry vo vidieckych sídlach**),
  - mestského typu (s dôrazom na historické jadrá miest),
  - **historické objekty vyskytujúce sa v krajine solitérne** (**napr. hrady, hradiská**, kúrie),
- HKŠ prejavov hospodárskej činnosti v krajine (s dôrazom na technické pamiatky a antropogénny reliéf krajiny),
  - HKŠ lesného hospodárstva (obory, bažantnice atď.),
  - **HKŠ poľnohospodárskej krajiny** (**vinohrady, terasové polia, kamenné medze, TTP a vegetačné formy atď.**),
  - **HKŠ ťažby a spracovania rúd** – **banské HKŠ** (**napr**. **bane, šachty, pingy, haldy**),
  - **HKŠ vodného hospodárstva,**
  - **HKŠ dopravy** (**úvozy**, mosty atď.),
  - HKŠ remeselnej a priemyselnej výroby, výroby a **spracovania surovín** (napr. mlyny),
- HKŠ s prevažne rekreačno-kultúrnou náplňou s dôrazom na historickú zeleň (napr. historické parky, historické záhrady, aleje, historické cintoríny, arboréta, lesoparky, kúpeľné parky),
- HKŠ sakrálnej krajiny (napr. kalvárie, kláštory, kostoly, kaplnky atď.) ,
- HKŠ súvisiace s vojenskou činnosťou (napr. fortifikačné systémy, militárne stavby, hradiská opevnenia, zákopy, relikty bunkrov),
- **HKŠ vyplývajúce zo socioekonomických javov** (**vo vzťahu ku terciárnej krajinnej štruktúre**), **bodové a líniovo-bodové formy** (**napr. hraničné kamene štátne a župné, hraničné body panstiev a obcí, metácie – vymedzovanie a ohraničovanie usadlostí, chotárov a pozemkov**).

Zdroj: Metodika pre zohľadnenie a posúdenie hodnoty krajiny/ekosystémov/biodiverzity (Bohálová I., Slámová M., 2024)

HKŠ vyskytujúce sa v krajine solitérne: sídelné a historické objekty

Spišský hrad a Spišská kapitula

Archeologické lokality v lesoch a vzhľad krajiny

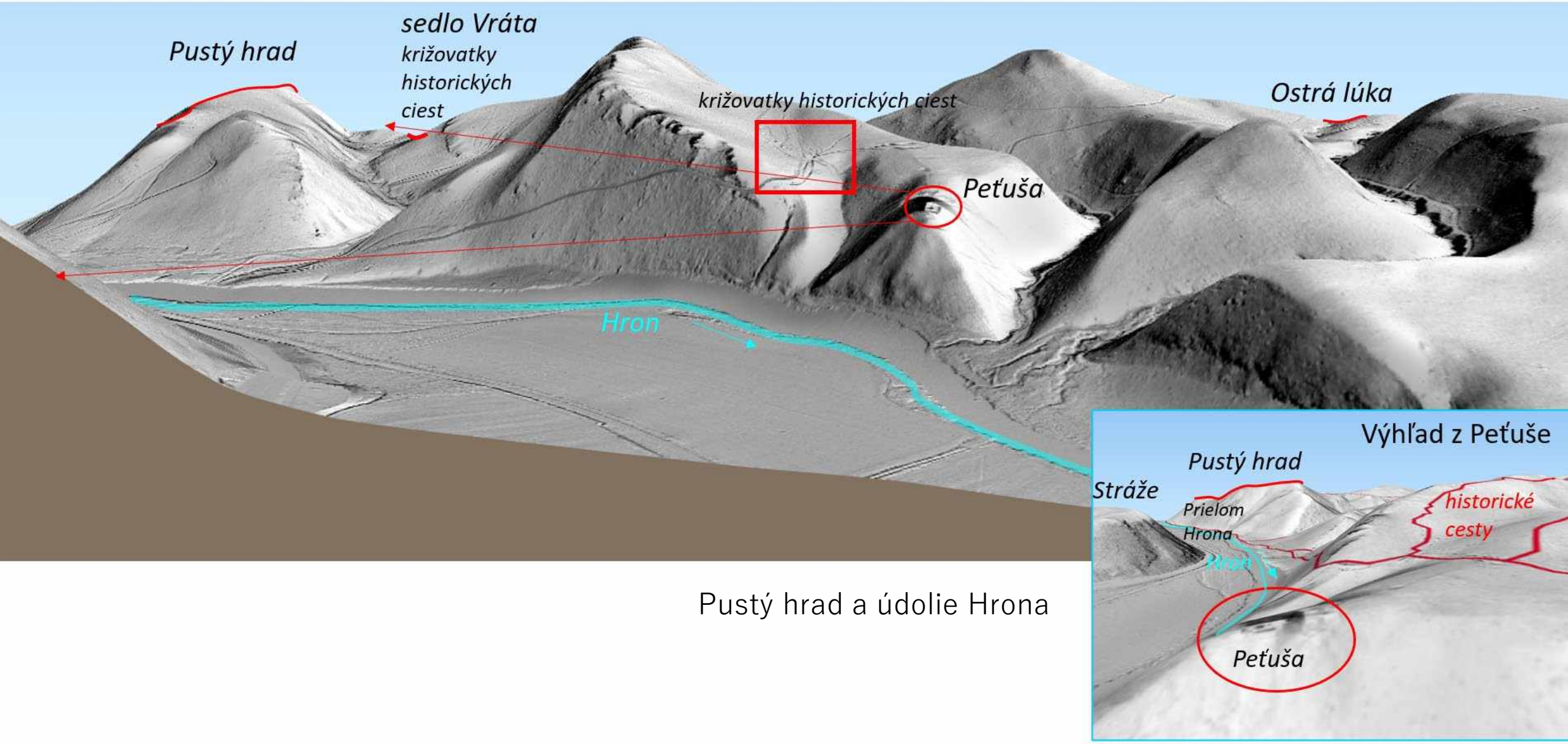

Pustý hrad a údolie Hrona

Sídelné reliéfne formy

- predstavujú kultové objekty, hradiská, zvyšky terénnych úprav pod obytnými stavbami

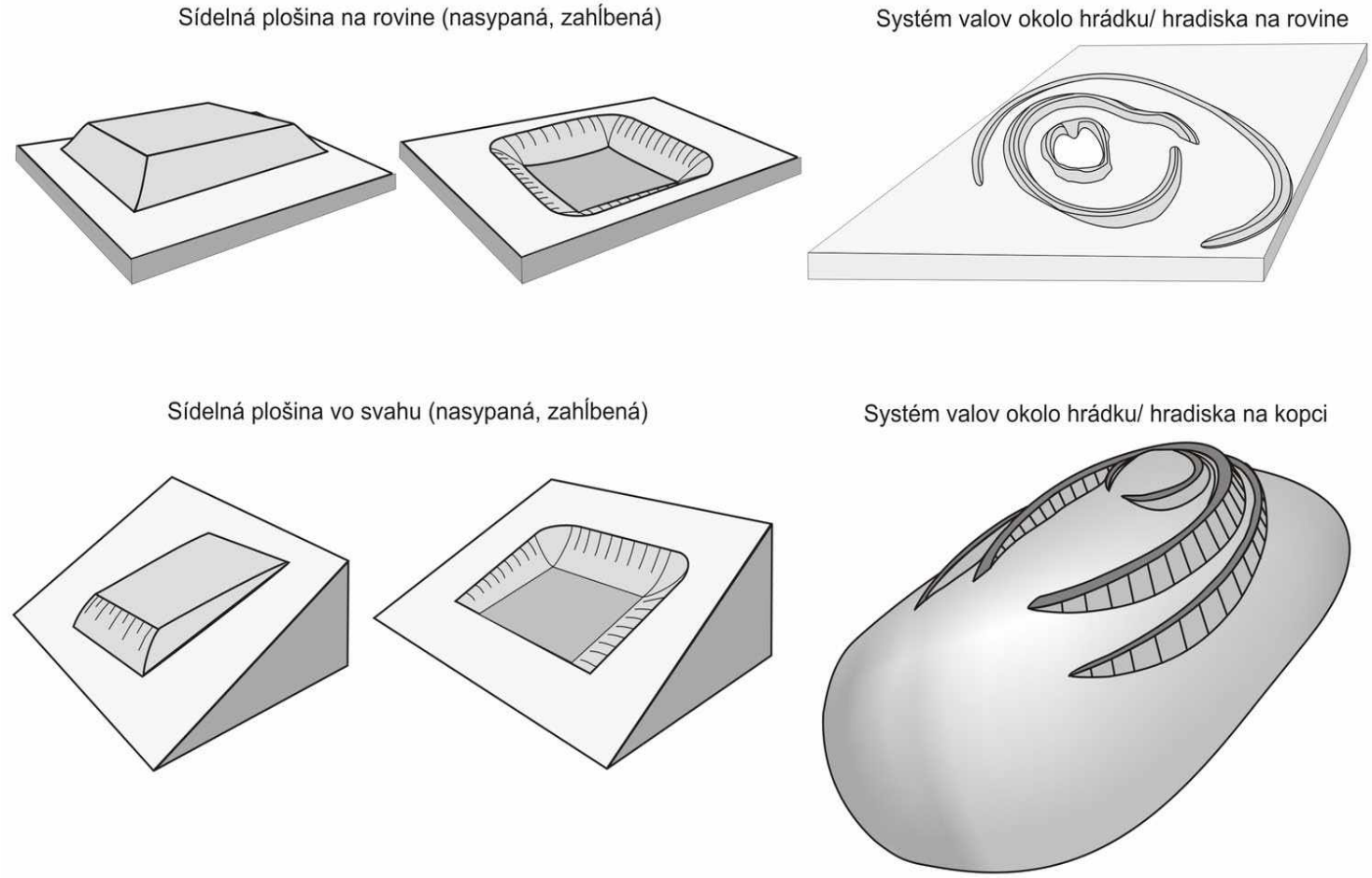

PAŽINOVÁ N., BELJAK J., SLÁMOVÁ, M., BELÁČEK, B. 2013. Stredoveká cestná sieť v okolí Zvolenského Pustého hradu. Analýza na základe antropogénnych reliéfnych foriem. In *Študijné zvesti archeologického ústavu SAV*. ISSN 0560-2793. 2013, Vol. 54, 2013, pp. 153–170.

Hradisko Peťuša pri Zvolene

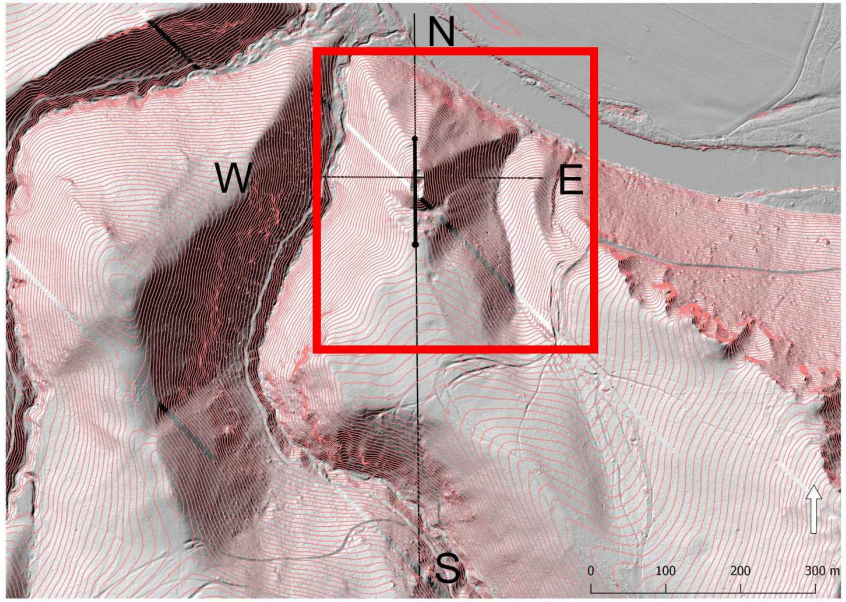

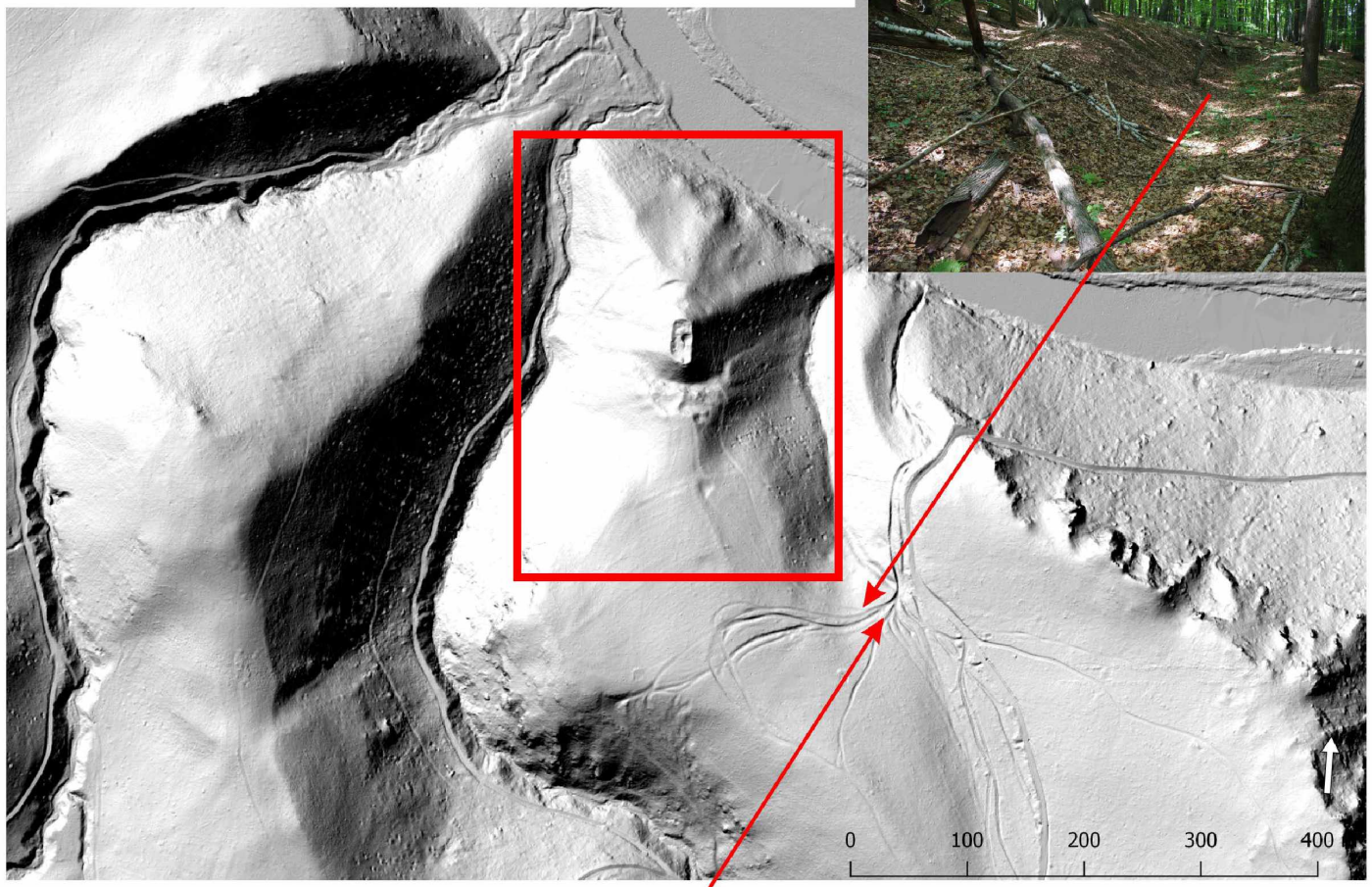

N-S

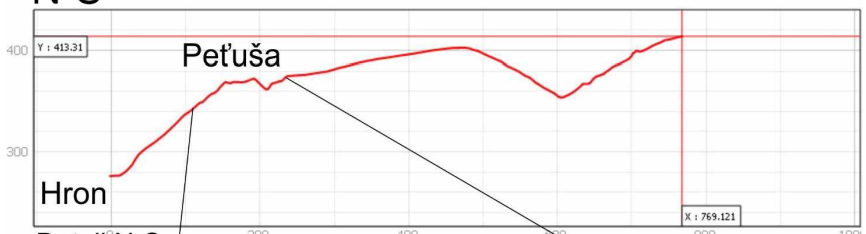

Detail N-S

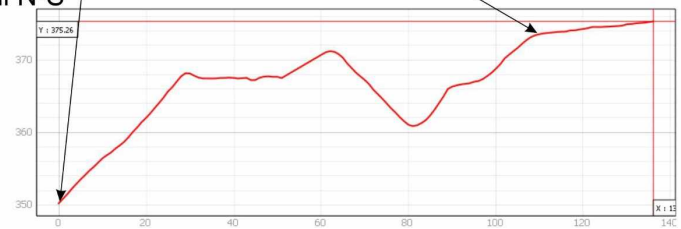

W-E

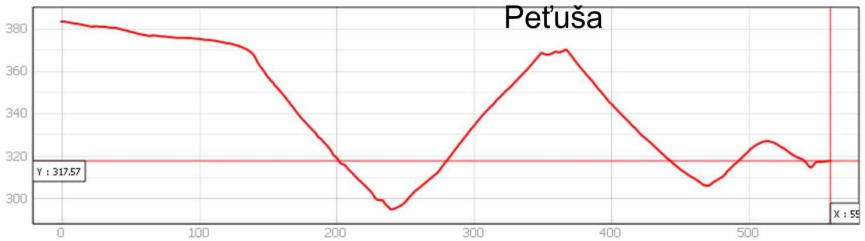

Hradisko Peťuša

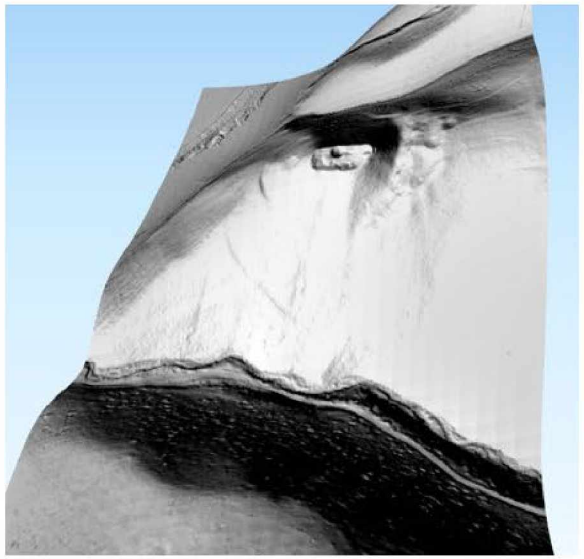

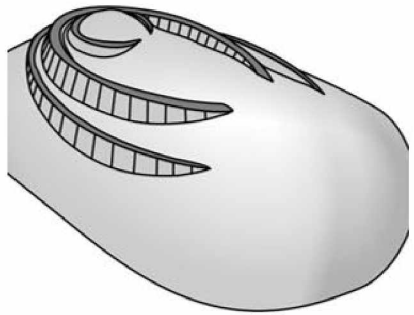

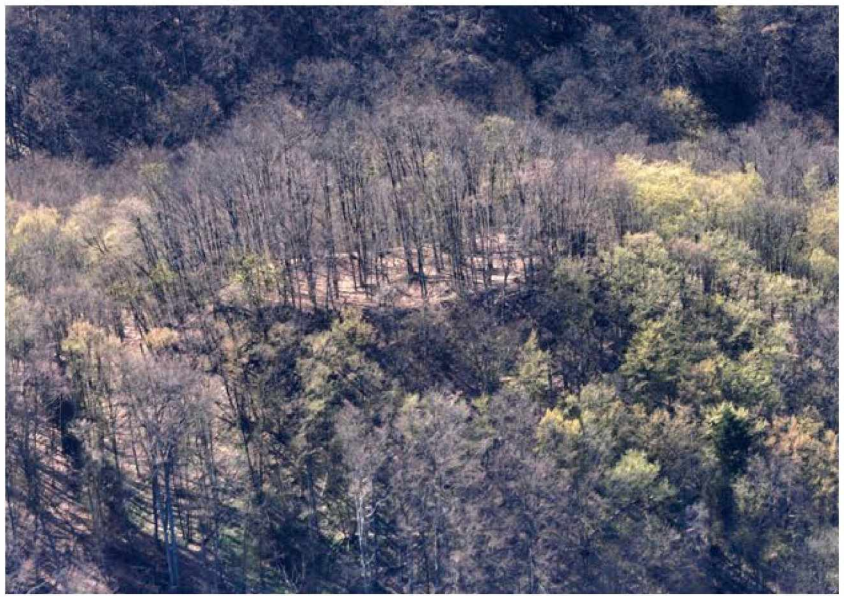

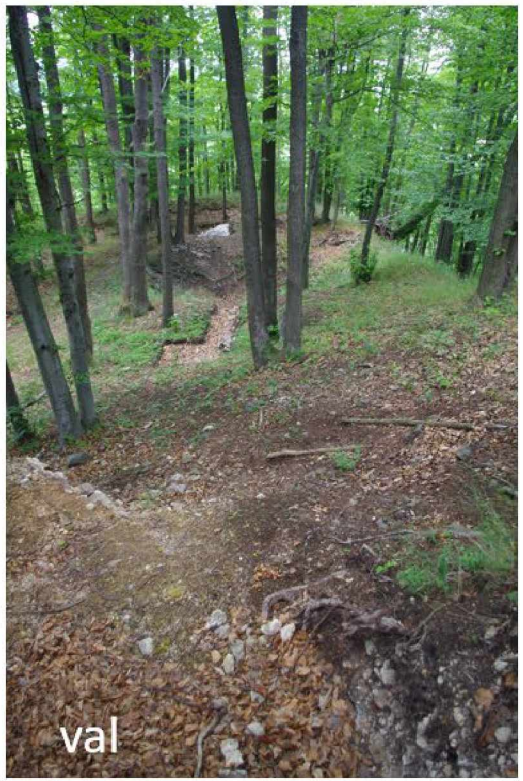

Hradisko Peťuša pri Zvolene

Les si pamätá viac ako poľnohospodárska krajina

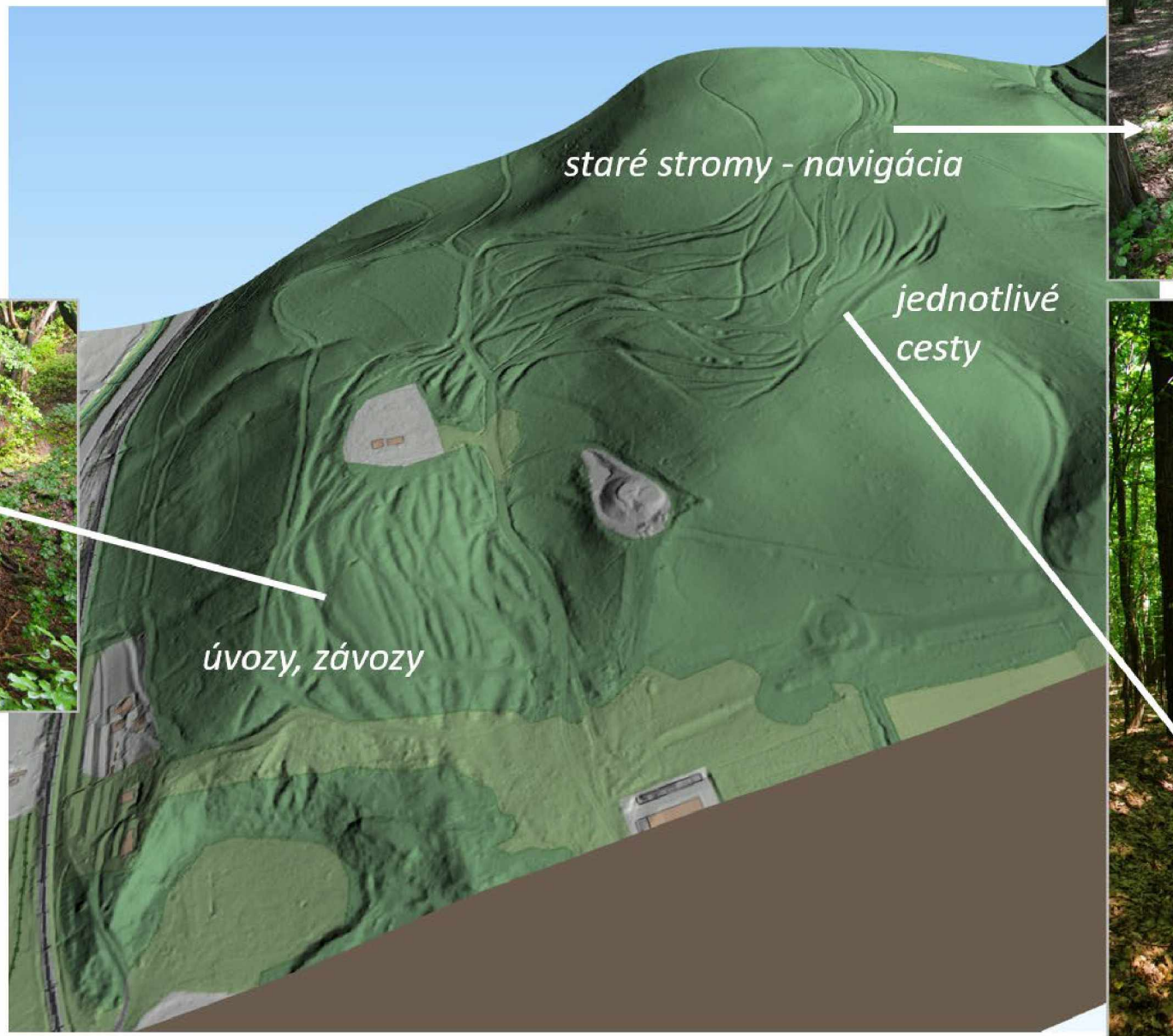

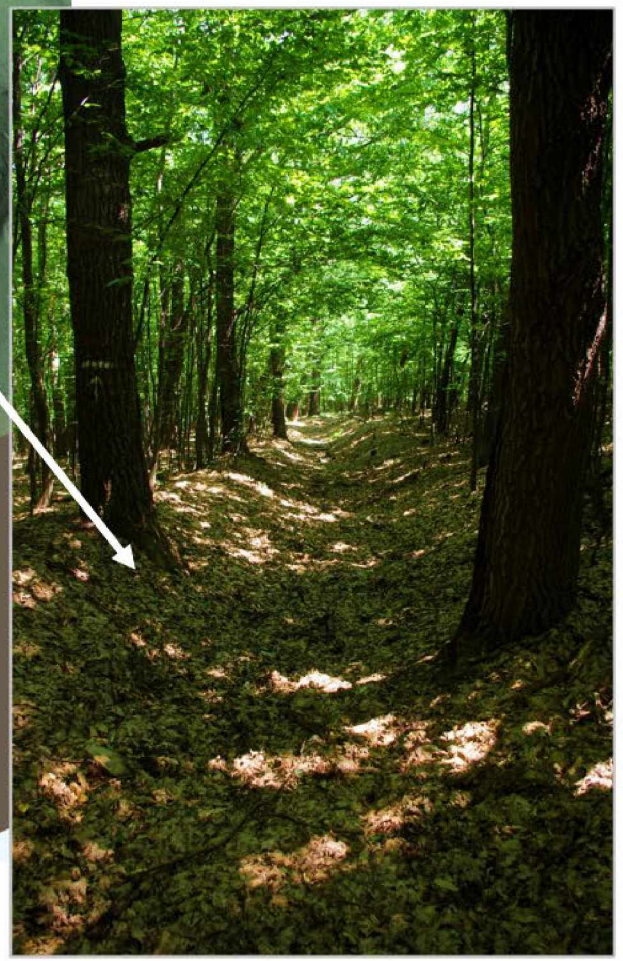

Drahy, cesta na Pustý hrad pri Zvolene

HKŠ v kultúrnych krajinách: tradičné využitie zeme

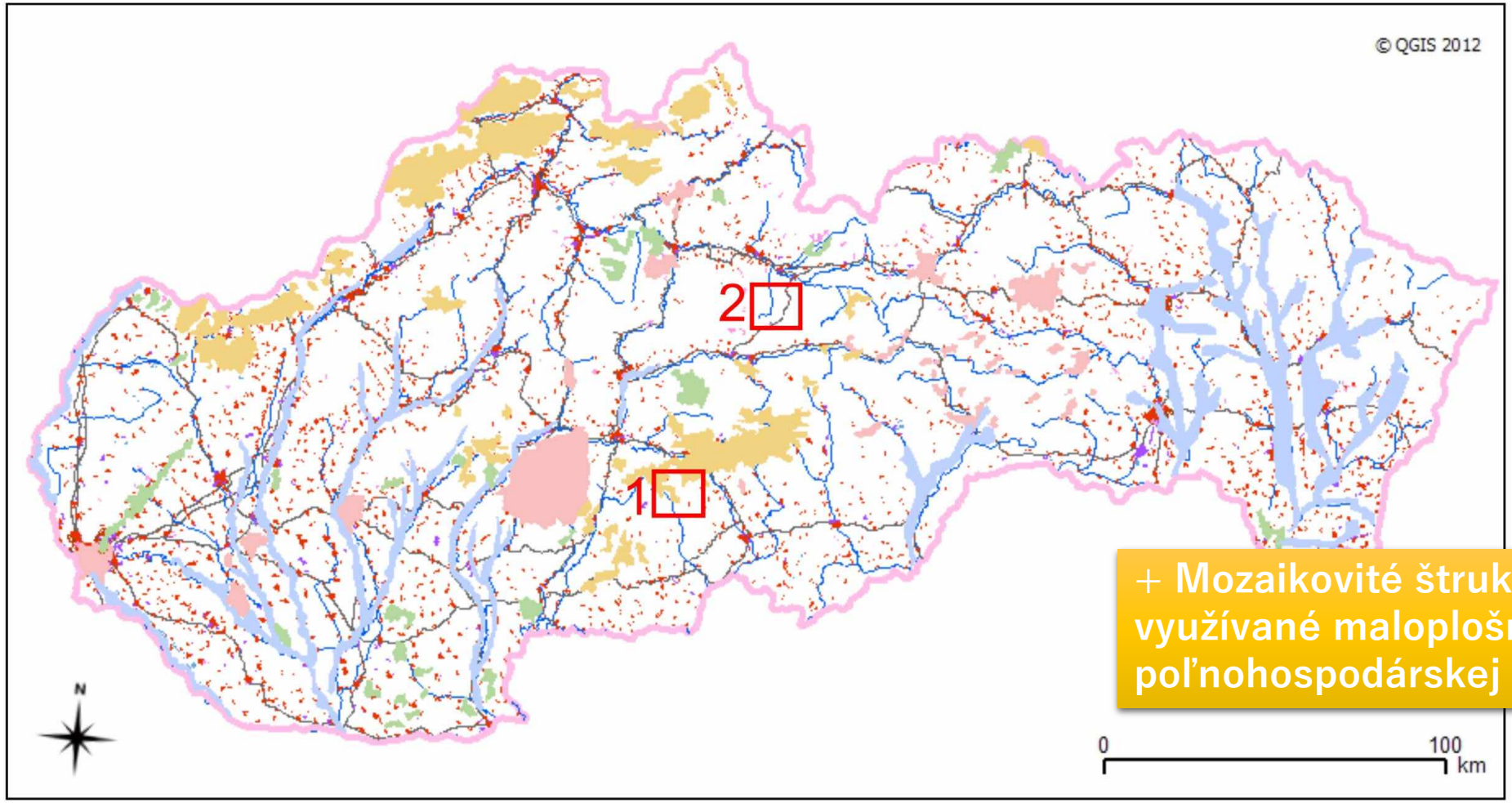

+ Mozaikovité štruktúry extenzívne využívané maloplošné prvky poľnohospodárskej krajiny

Vysvetlivky:

Tradičné využitie krajiny v SR
- tradičné osídlenie
- historická krajinná štruktúra zmiešaného typu (technické pamiatky a pamiatky ľudovej architektúry)
- historická krajinná štruktúra s drobnými poľnohospodárskymi stavbami
- historická krajinná štruktúra s vodnými mlynmi

Podklady z vrstiev Land Cover CORINE 2006
- sídla, rekreácia, priemysel
- vodné toky
- hranica SR

- skúmané územia s výsledkami prezentovanými v práci: 1.Ostrôžky (k.ú. Budiná); 2. Nízke Tatry (Nižná Boca)

SLÁMOVÁ, M. 2013. *Význam identifikácie historických krajinných štruktúr v krajinných typoch Slovenska. Vedecká monografia*. Zvolen : Technická univerzita vo Zvolene, 2013, 134 s. ISBN 978-80-228-2567-2.

Krajiny s tradičným využívaním – tradičné roztratené osídlenie

Fotografia tradičnej lazníckej krajiny a charakteristických znakov v k.ú. Hriňová, Jančura 1998

Črty krajinného rázu

Ikonografia tradičnej lazníckej krajiny, tradičné agrárne mikroštruktúry vo svahoch podvrchovín, vrchovín v k.ú. Hriňová

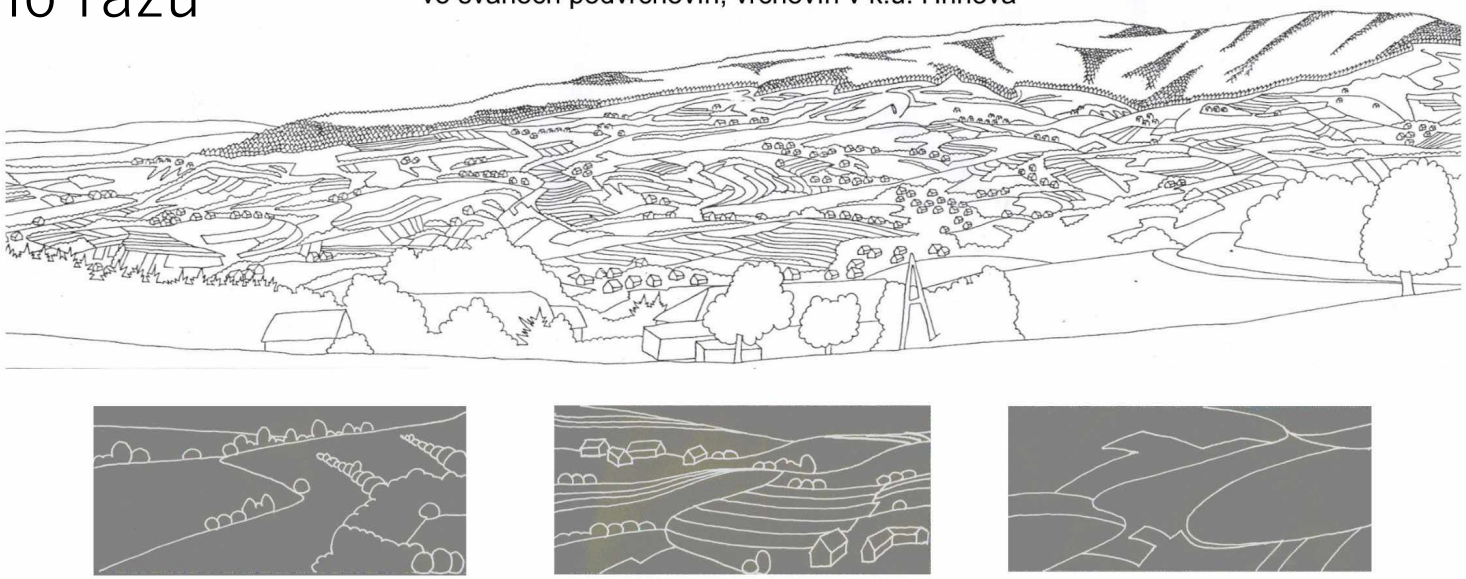

Obrázok 4. Typy krajiny s tradičnými formami roztrateného osídlenia vo fotkách a ikonách (kresby autorka, 2011)

SLÁMOVÁ, M. 2013. *Význam identifikácie historických krajinných štruktúr v krajinných typoch Slovenska. Vedecká monografia*. Zvolen : Technická univerzita vo Zvolene, 2013, 134 s. ISBN 978-80-228-2567-2.

Krajiny s tradičným využívaním – tradičné roztratené osídlenie

Črty krajinného rázu

Roztratené osídlenie

Vyvinulo sa v neskorších vlnách dosídľovania horských oblastí Slovenska od 16-do začiatku 20. storočia.

Terasovanie svahov, medze

Sklon svahov v pohoriach spôsobil vznik spontánnych poľnohospodárskych terás, alebo bolo stavané ako suché kamenné múry.

Ľudová architektúra

V svetskej aj sakrálnej architektúre sa prejavujú miestne / regionálne špecifiká, niekedy veľmi výrazne (Detva).

Mozaikovité štruktúry extenzívne využívané maloplošné prvky poľnohospodárskej krajiny:

- maloplošná orná pôda,
- trvalé trávne porasty: kosienky a pasienky
- vinice,
- vysokokmenné sady,
- pasienkové lesy

reliéfne útvary sú často ich súčasťou

Mozaikovité štruktúry na Slovensku

Klasifikácia

- podľa tvaru parciel - úzkopásové, pravidelné štvoruholníkové a iné tvary
- z hľadiska pozície parcely ku sklonu svahu - po vrstevnici alebo po spádnici
- z hľadiska tvarov reliéfu - terasy, stupňovité medze, valy, kopy, nespevnené múriky, kopy a valy ukladané do terás.

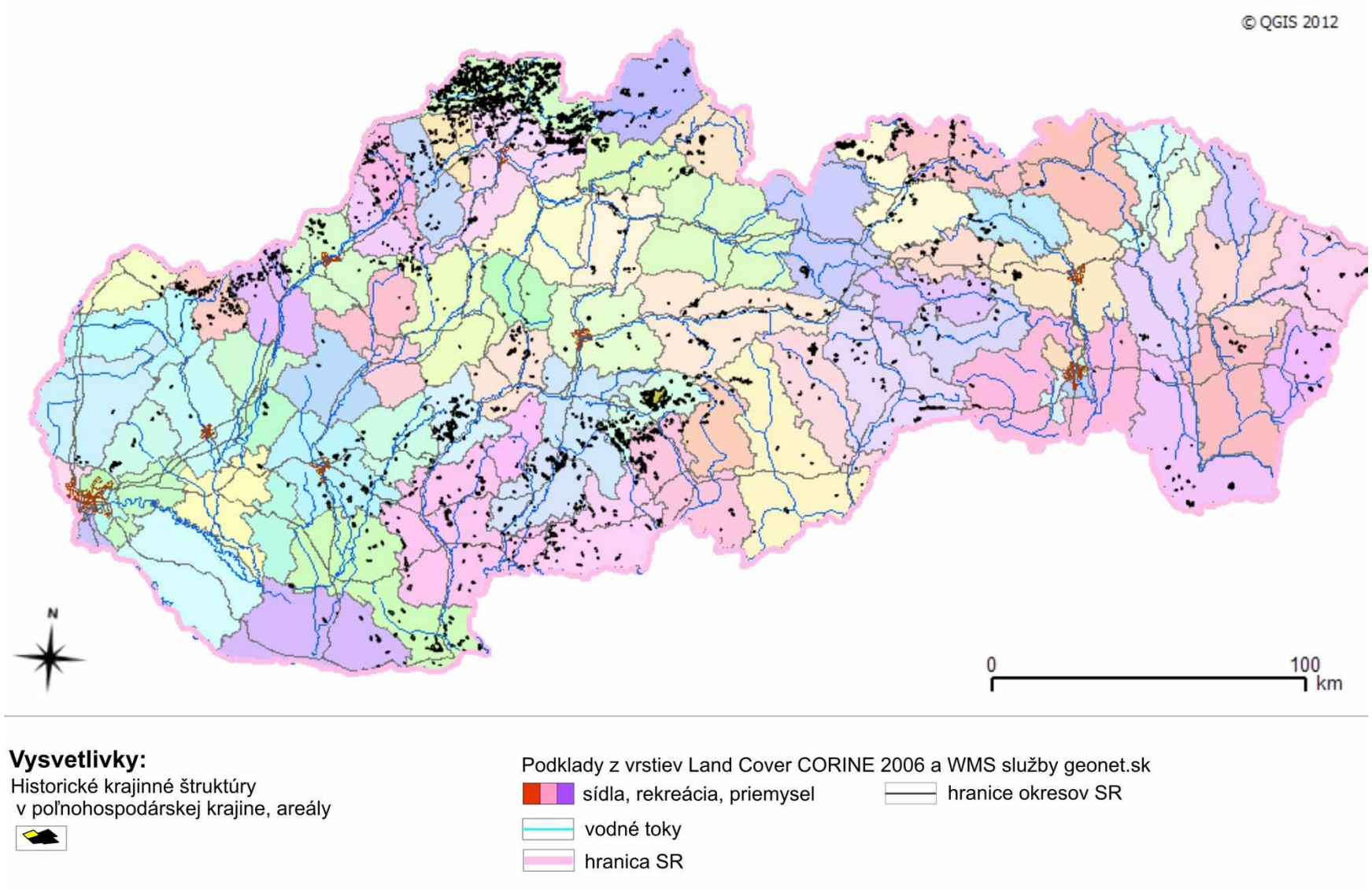

Zdroj: Špulerová, et al., 2009
http://www.uke.sav.sk/hspk/index.htm

Klasifikácia poľnohospodárskych terás

A – nespevnené

B – spevnené (suchý múrik)

C – teleso terasy s drevinami

D – teleso terasy bez drevín

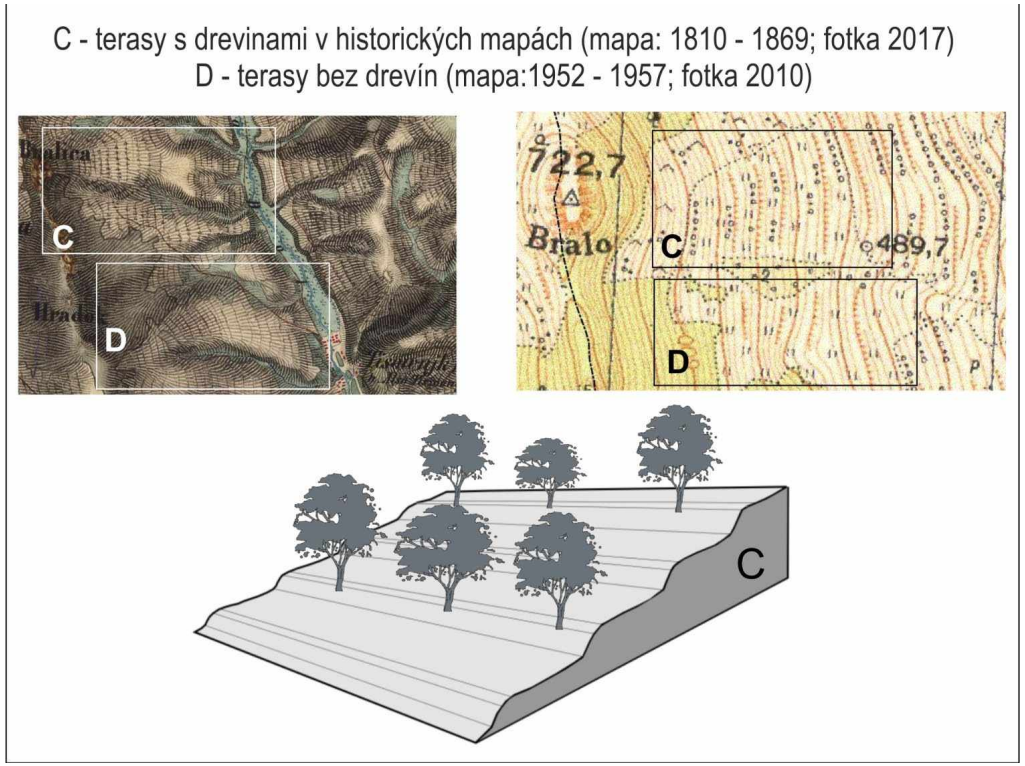

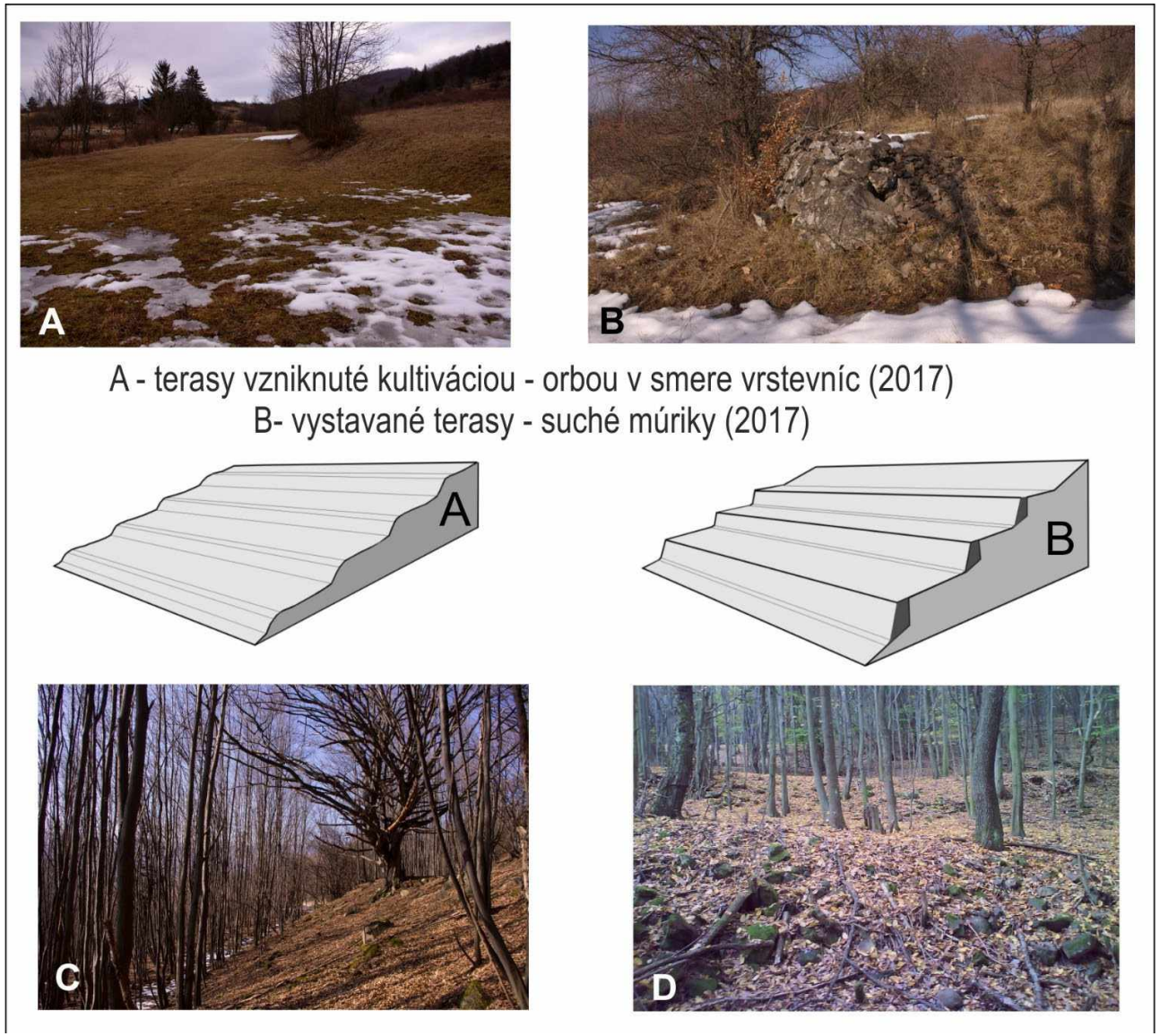

SLÁMOVÁ, M., HRONČEK, P. 2018. Transformácia využitia zeme od neskorého stredoveku cez novovekú expanziu priemyslu až po súčasné opúšťanie vidieka. *Archaeologia historica* 43 (2): 559–584.

Hroble, sklady kamenia

Hroble na rovine

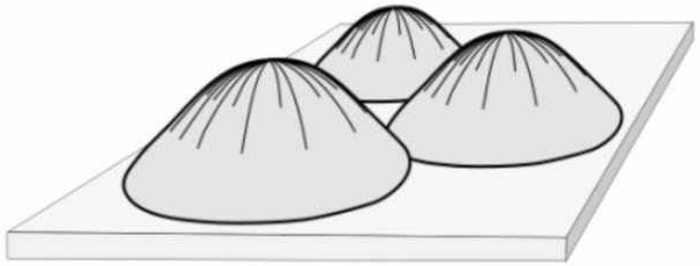

Hrobľa na svahu

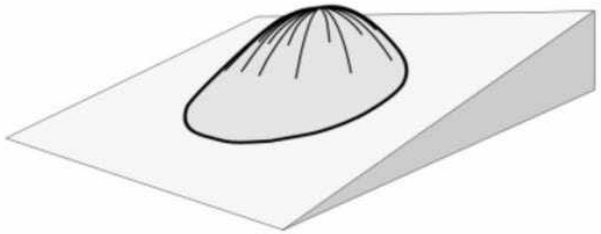

Hrobľa, val na svahu

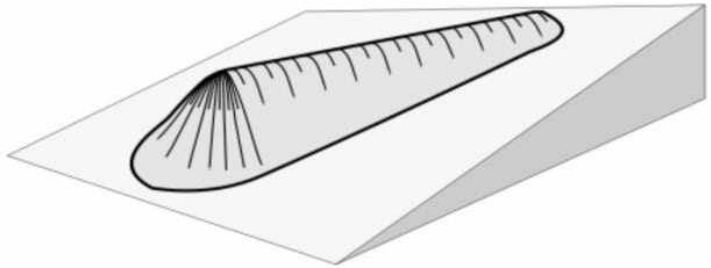

Kamenné medze

Krajiny s tradičným využívaním – agroštruktúry – orná pôda

Typy oráčin

Líniové

Vejárové

Plátové

Črty krajinného rázu

Hriňová

Typy oráčin

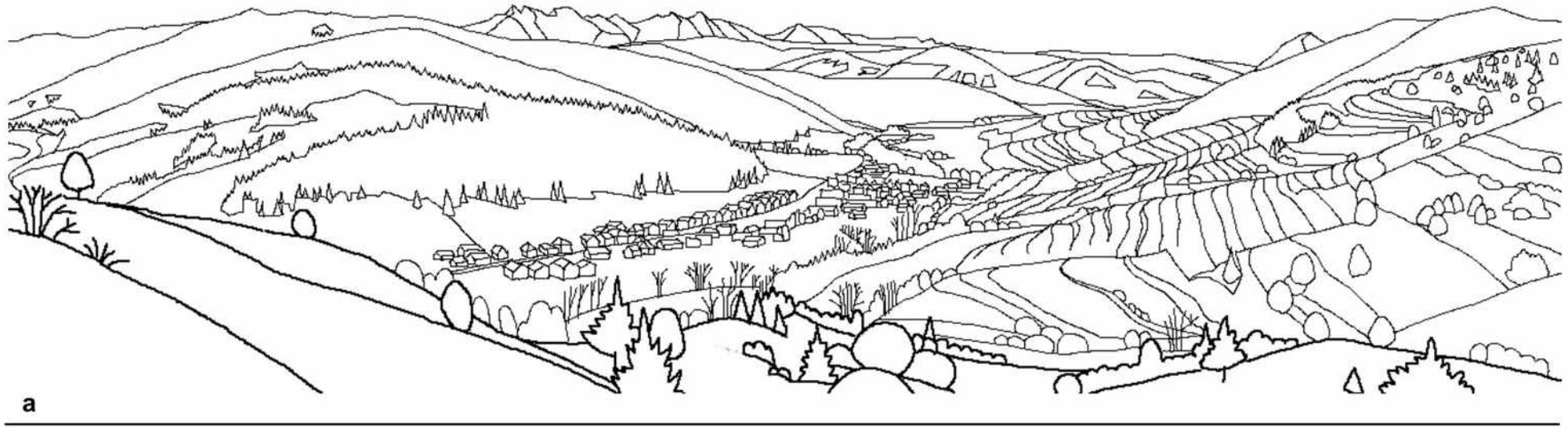

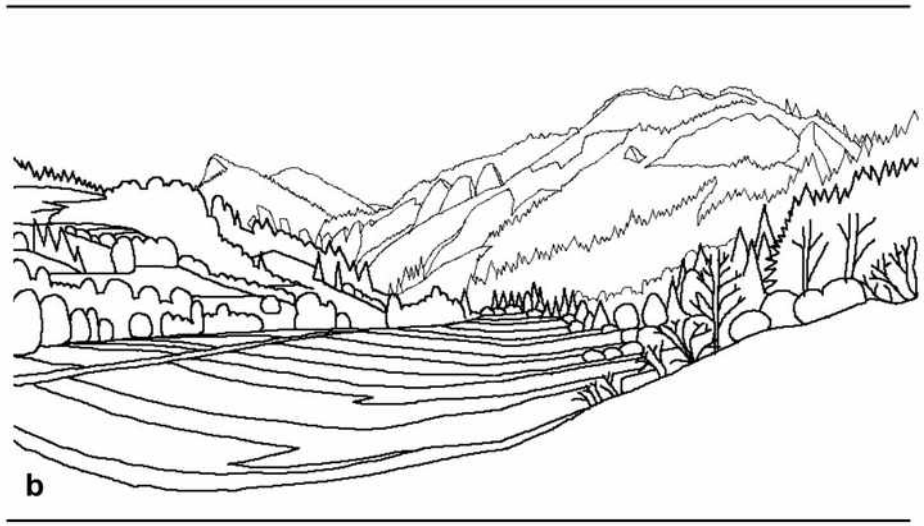

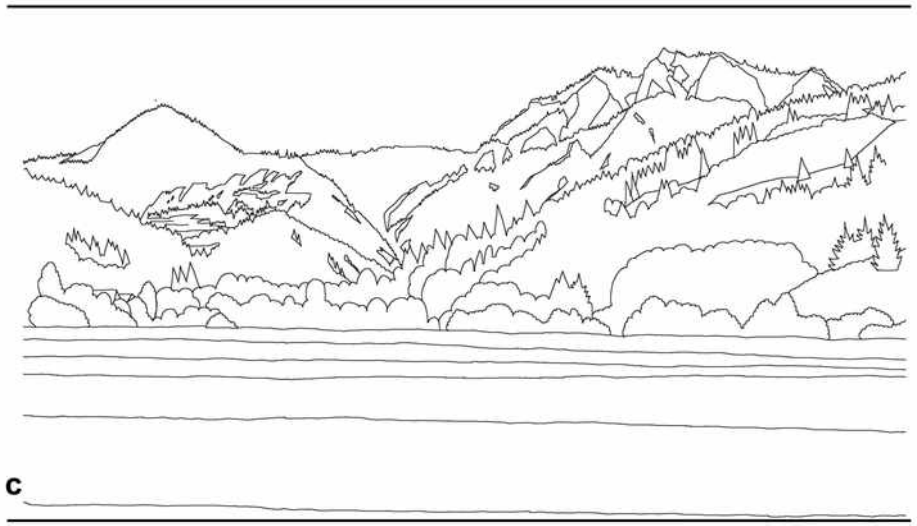

Agrárne mikroštruktúry v Pieninách: a-poľnohospodárske terasy vo svahoch; b- políčka na nive; c- políčka na nive.

Krajiny s tradičným využívaním – agroštruktúry - pasienky

Dreviny / sady na lúkach pasienkoch

Sadové lúky / pasienky, drevinové (dubové) pasienky boli bežné do 50-tich rokov 20. stor.

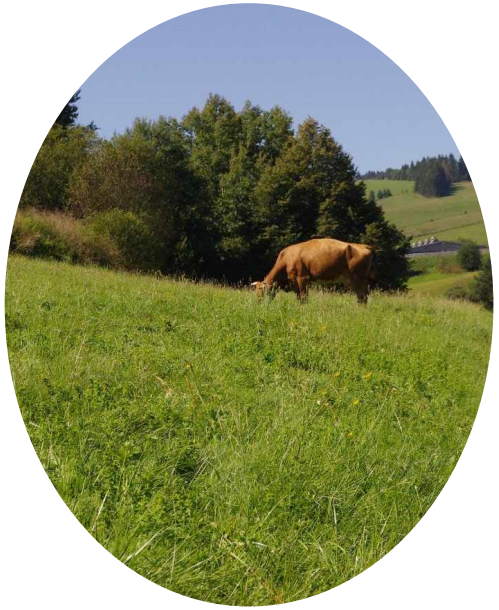

Extenzívne pasienie

Extenzívne pasienie podporuje biodiverzitu.

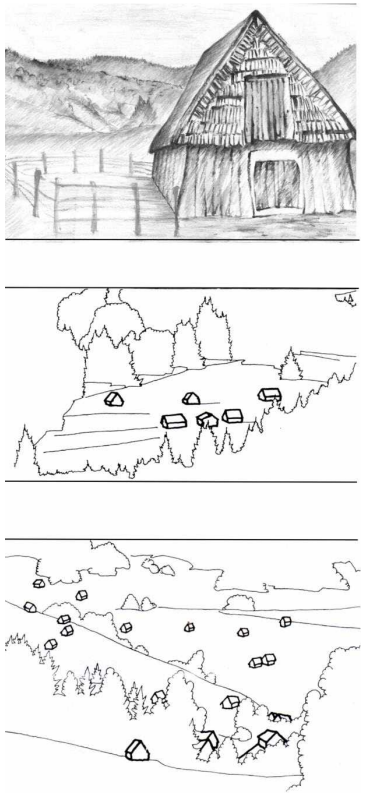

Ľudová architektúra

Typické sú senníky, cholvarky a iné sezónne obydlia (väčšinou drevené) na pasienkoch.

Typy pasienkov

Vysokohorské pasienky

Drevinové pasienky

Podhorské pasienky

Budinské lazy, Dúbravy, Očová, Veľká Fatra – Liptovské Revúce

Vinohradnícka krajina a vinohradnícke oblasti

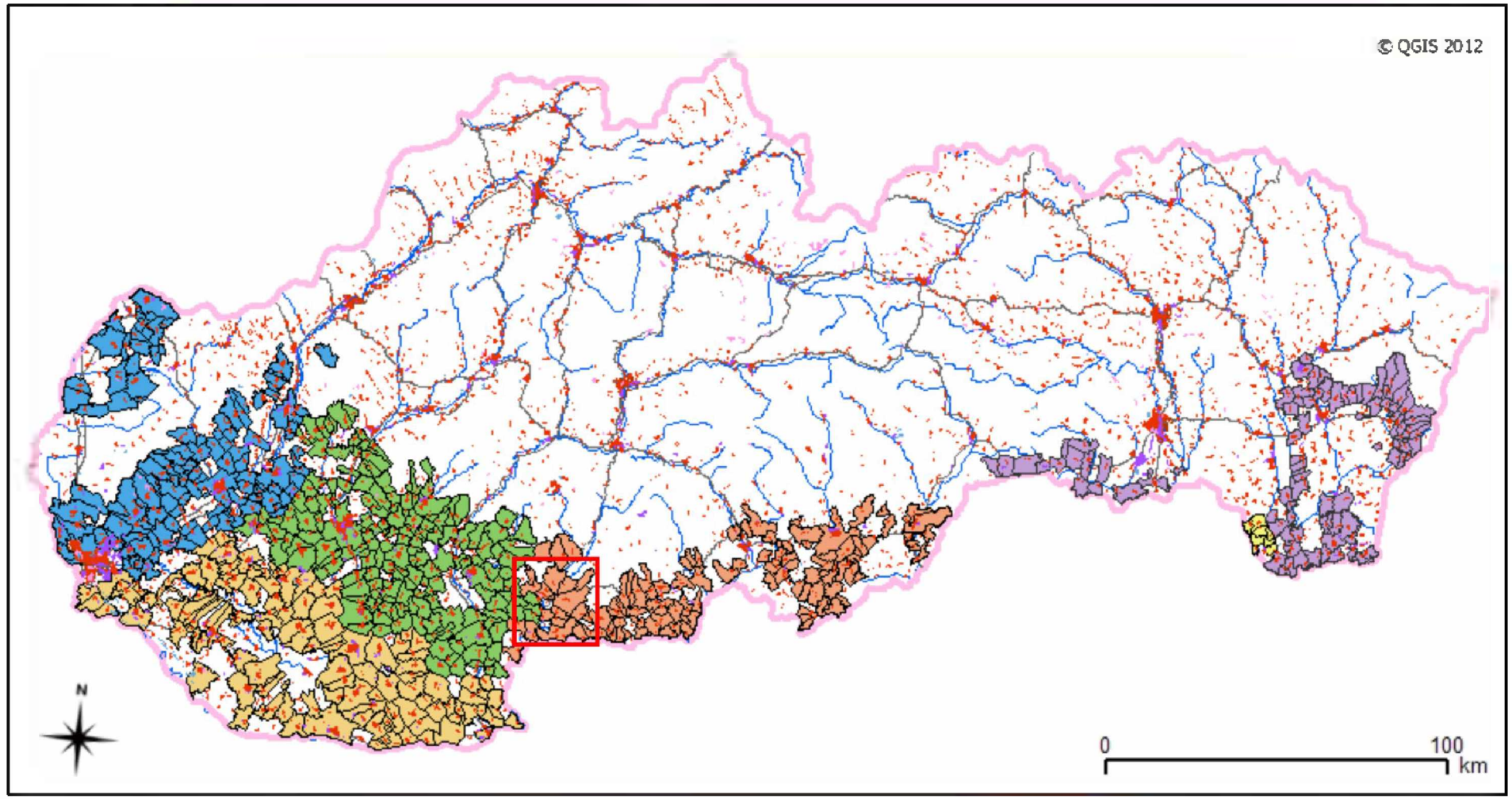

Vysvetlivky:

Vinohradnícke oblasti SR, zobrazené k.ú. obcí

- Malokarpatská
- Nitrianska
- Juhoslovenská
- Východoslovenská
- Stredoslovenská
- Tokajská

Podklady z vrstiev Land Cover CORINE 2006

- sídla, rekreácia, priemysel
- vodné toky
- hranica SR

- územie s vinohradníckymi formami historických krajinných štruktúr (Ipeľský región, hlavne v k.ú. Plášťovce, Hontianske Tesáre, Dudince, Šahy) skúmané na Katedre plánovania a tvorby krajiny, TU vo Zvolene

Vinohradnícka krajina

Fotografia tradičnej vinohradníckej krajiny a charakteristických znakov. k.ú. Dudince

Črty krajinného rázu

Ikonografia tradičnej vinohradníckej krajiny, vinice vo svahoch pahorkatín. k.ú. Hontianske Tesáre, Dudince

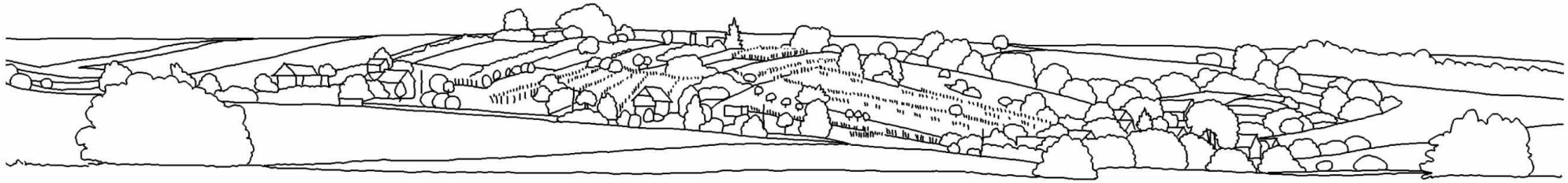

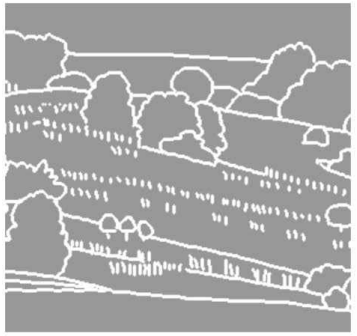

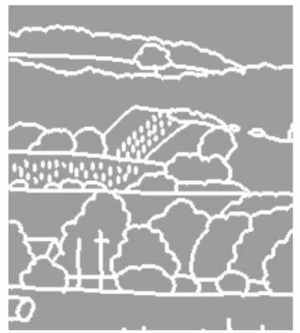

Vinohradnícka krajina
Črty krajinného rázu

Vinohrady

Vinohrady boli sadené aj po spádnici aj po vrstevnici, tradične sa v nich používali agátové koly.

Hroble, sklady kamenia

Pri budovaní vinohradov v kopcovitom teréne boli zo svahov vyzbierané kamene, ktoré sa využili na budovanie terás, alebo sa zhromažďovali v skladoch kameniach a využívali sa v ľudovom staviteľstve.

Vínne pivničky

Boli hĺbené do mäkkých sopečných, alebo sedimentárnych hornín. Niekedy plnili funkciu skrýš pred nepriateľom (Turecké nájazdy).

Krajina s tradičným využívaním – banská krajina

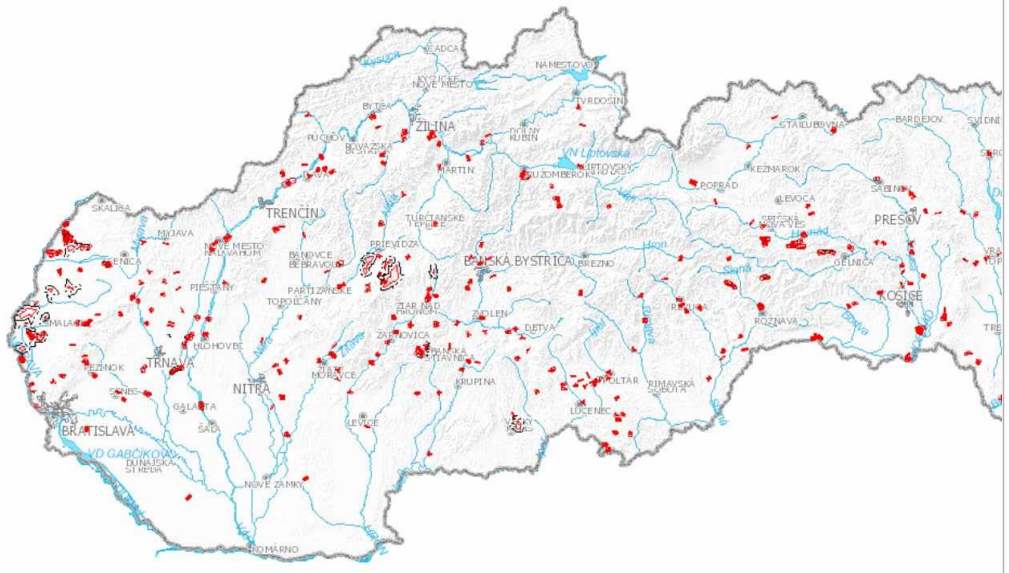

ŠGÚDŠ, Registre geofondu

http://apl.geology.sk/geofond/sbd

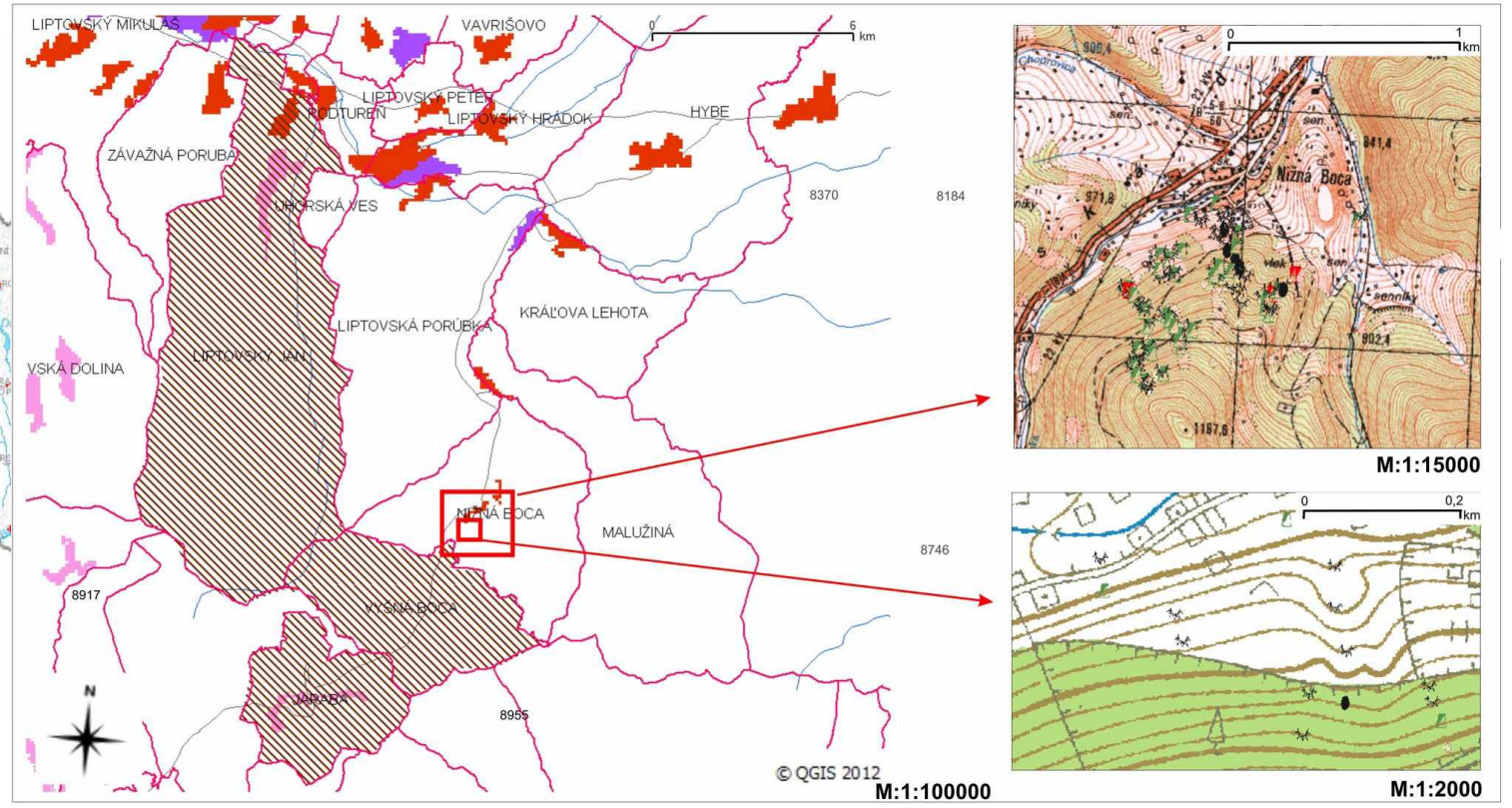

Vysvetlivky:

Tradičné banské krajiny v katastrálnych územiach obcí
- banské krajiny (Izakovičová, Bezák, et al., 2010)
- katastrálne územia obcí SR

Podklady z vrstiev Land Cover CORINE 2006
- sídla, rekreácia, priemysel
- vodné toky
- hranica SR

- skúmané územia s výsledkami prezentovanými v práci: obec Nižná Boca;územie so starými banskými dielami pod Fišiarkou

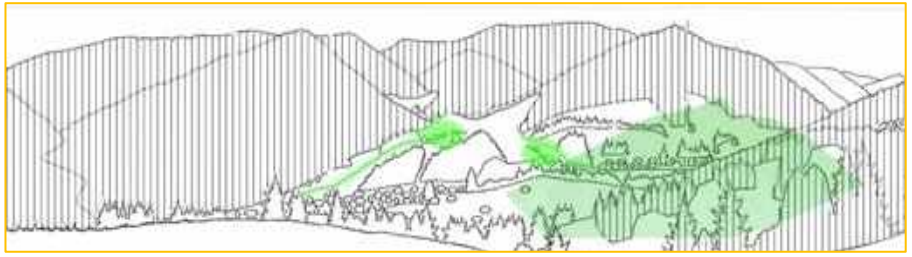

Nižná Boca

Banská krajina

Fotografia tradičnej banskej krajiny a charakteristických znakov v k.ú. Špania dolina

Črty krajinného rázu

Ikonografia tradičnej banskej krajiny v k.ú. Špania dolina a Banská Štiavnica

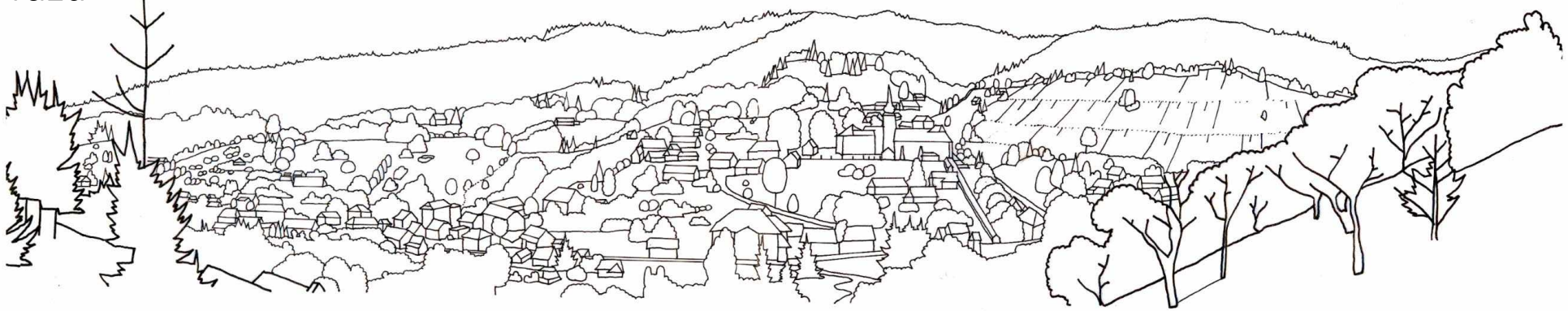

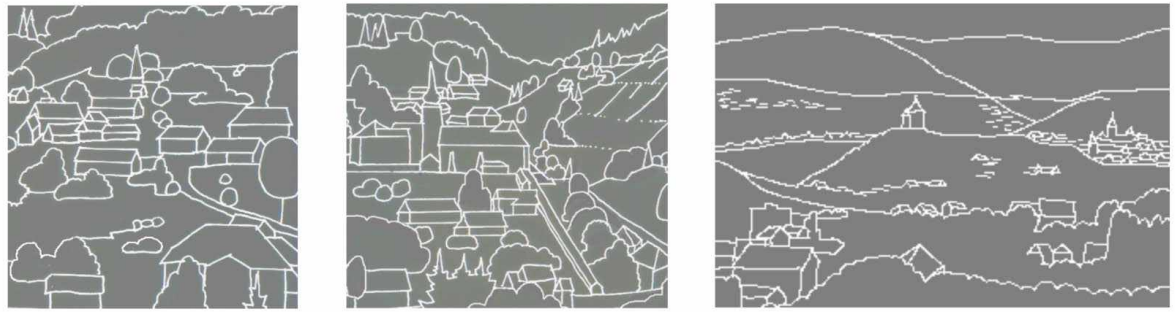

Banská krajina
Črty krajinného rázu

Haldy / štôlne / šachty

Sú zväčša zarastené lesom a nie je jednoduché ich nájsť v teréne. Datovanie je možné iba podľa nákresov z banského archívu.

Technické pamiatky

Majú zväčša podobu ruin, i keď v stredoveku aj novoveku predstavovali vrchol technickej vyspelosti v Európe – príkladom sú aj tajchy a jarky a mnohé iné stavby

Ľudová architektúra

Charakteristické sú dvojpriestorové banské domy s vyvýšeným podlažím, ochodzou (prvky nemeckej architektúry, ktoré priniesli nemeckí osadníci v 16.-18. storočí.

Historický reliéf v banskej krajine

dobývka - kutačka(y), kutacia(e) ryha(y), kutacia(e) jama(y), ústie do bane, ústie do šachty, ústie do štôlne, ústie do bane

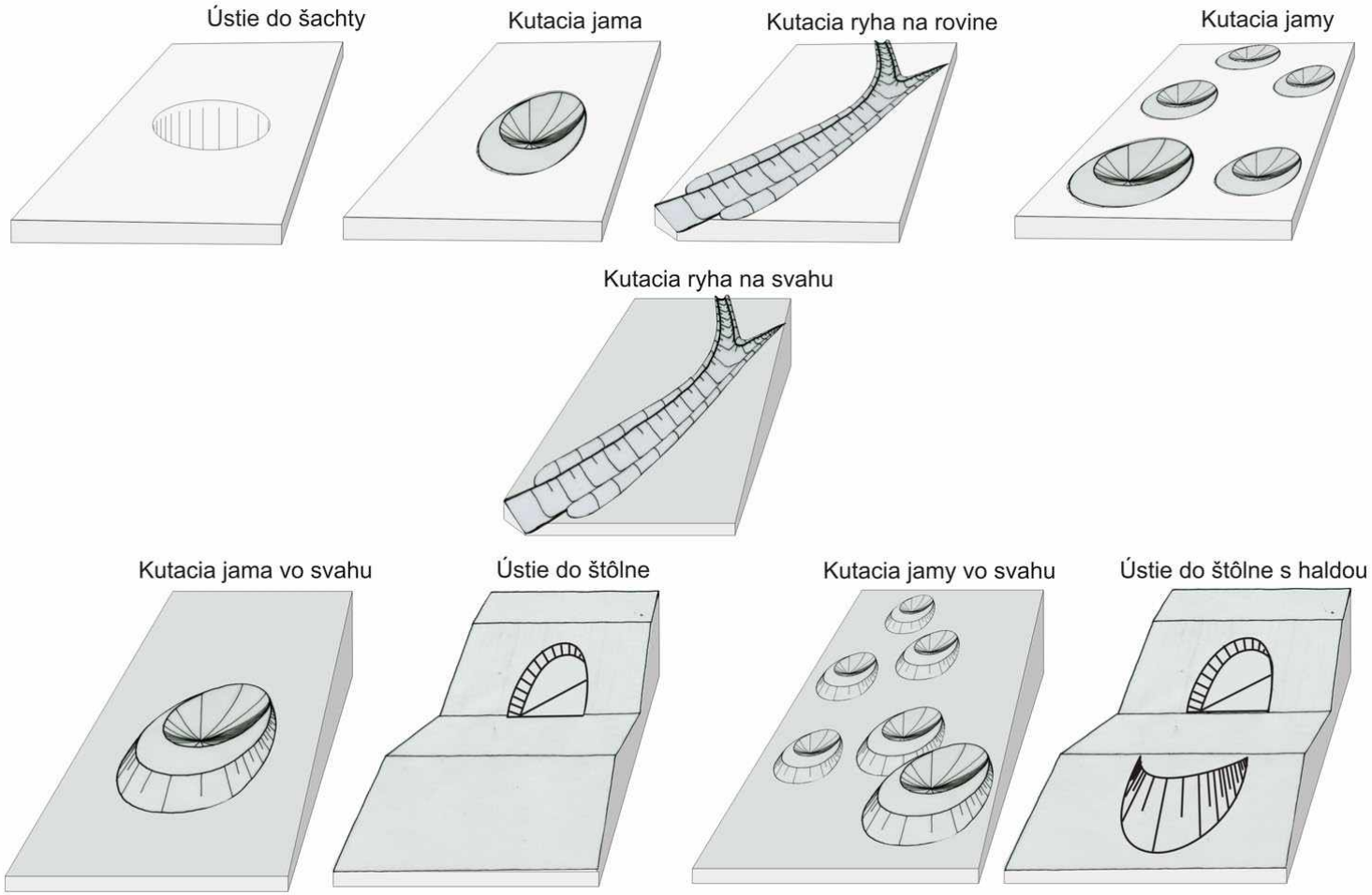

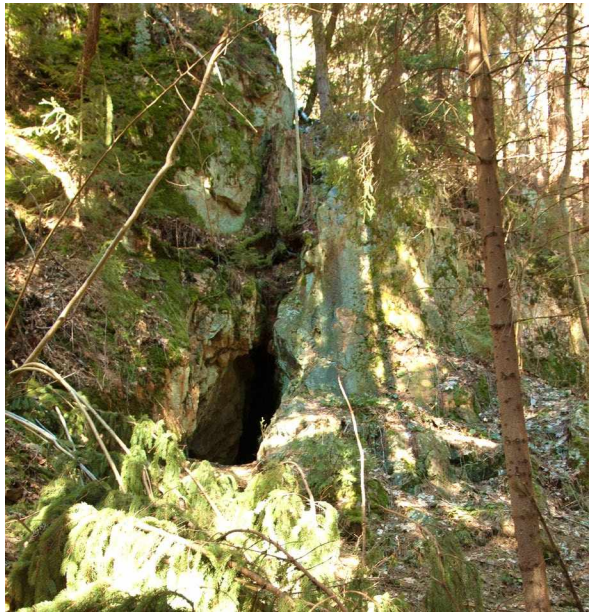

Banské diela pod Jarabicou, Kremnické vrchy.

typ halda- rozsypy, haldička(y), vysoká(é) etážová(é) halda(y)

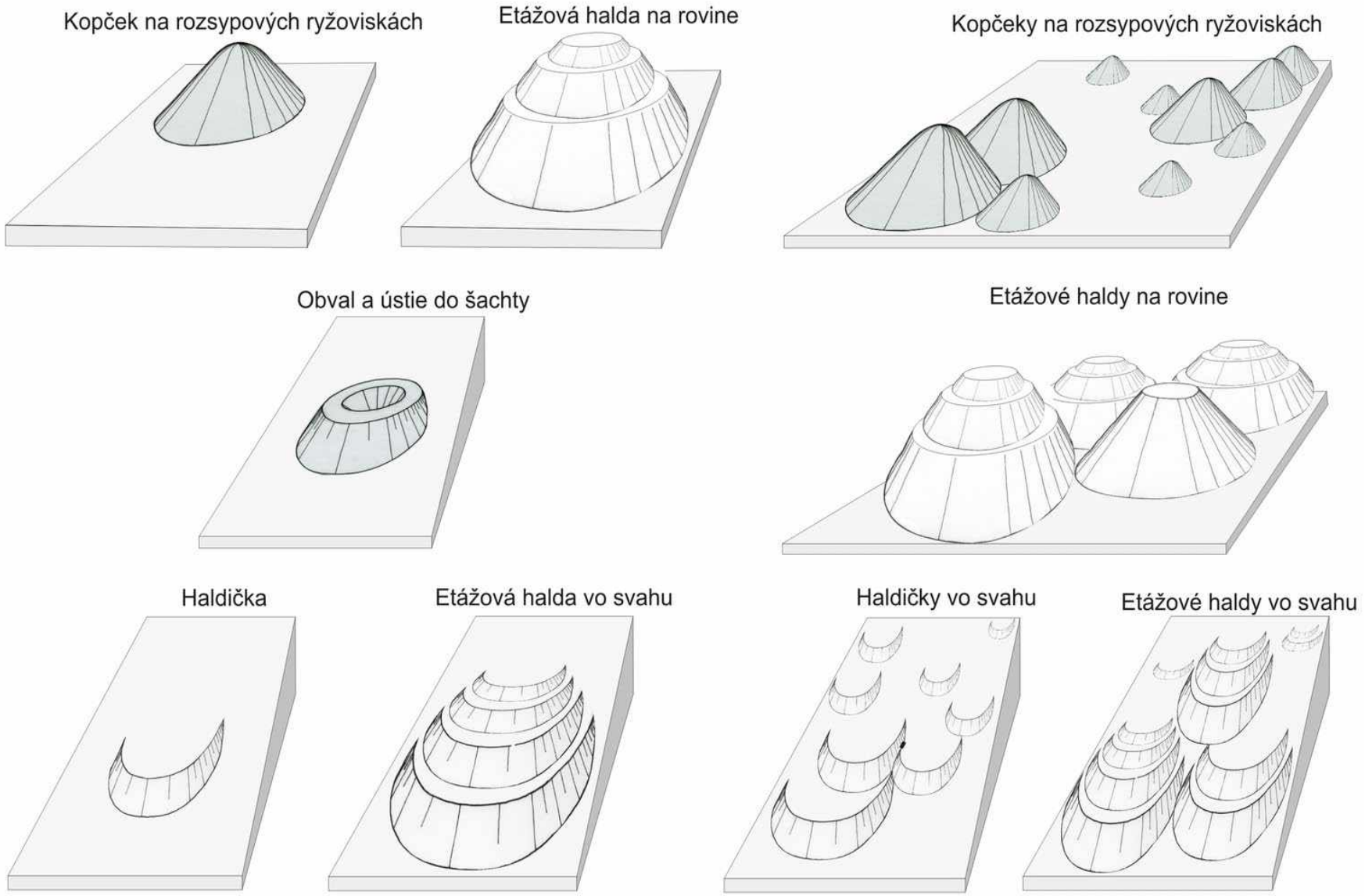

Piesky, Starohorské vrchy.

Výroba a spracovanie surovín

uhliarske míle - miliere, zvyšky terénnych úprav pod priemyselnými stavbami, a podobne

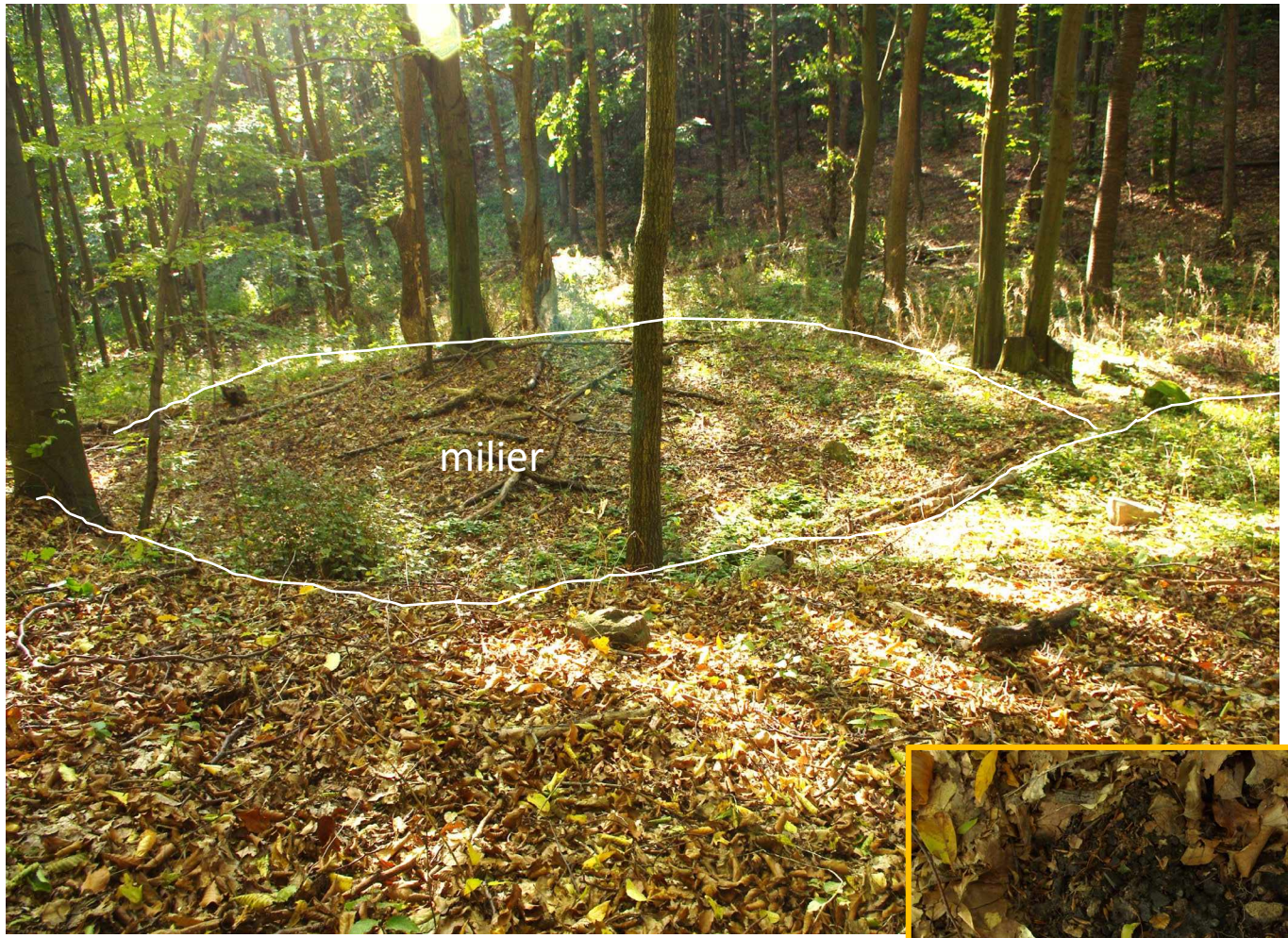

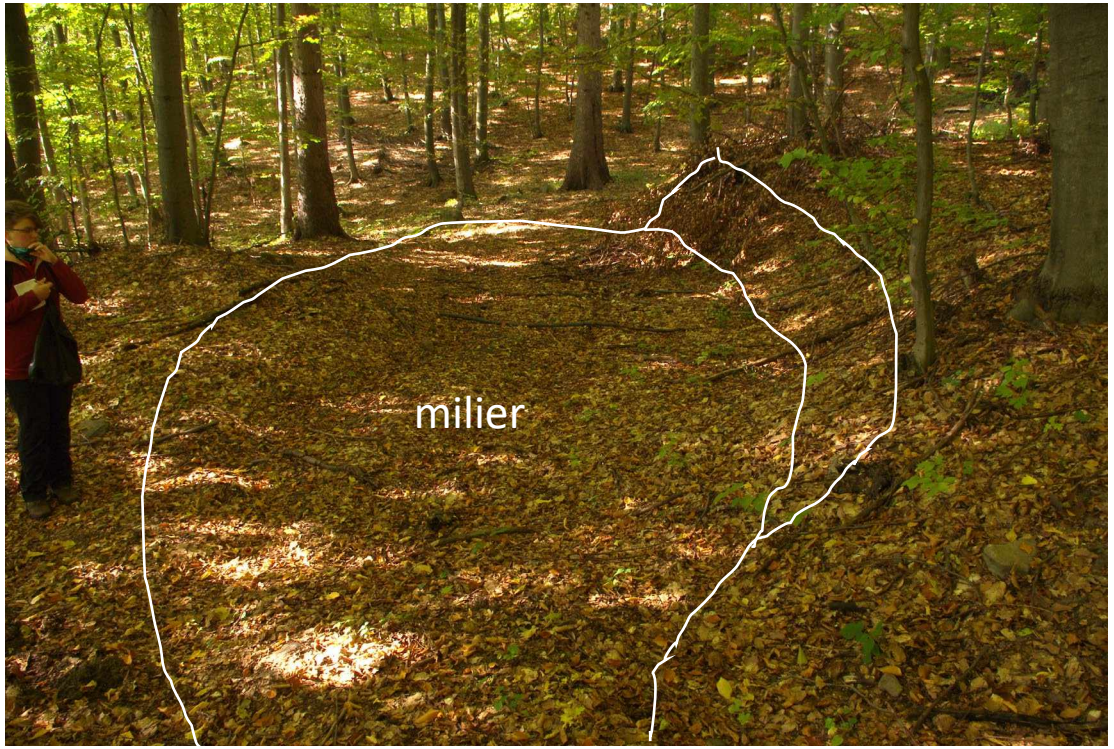

Miliere nad Železnou Breznicou, Kremnické vrchy

Dopravné reliéfne formy

líniové cestné úpravy, úvozy (a), výkopy, násypy, križovatky (b)

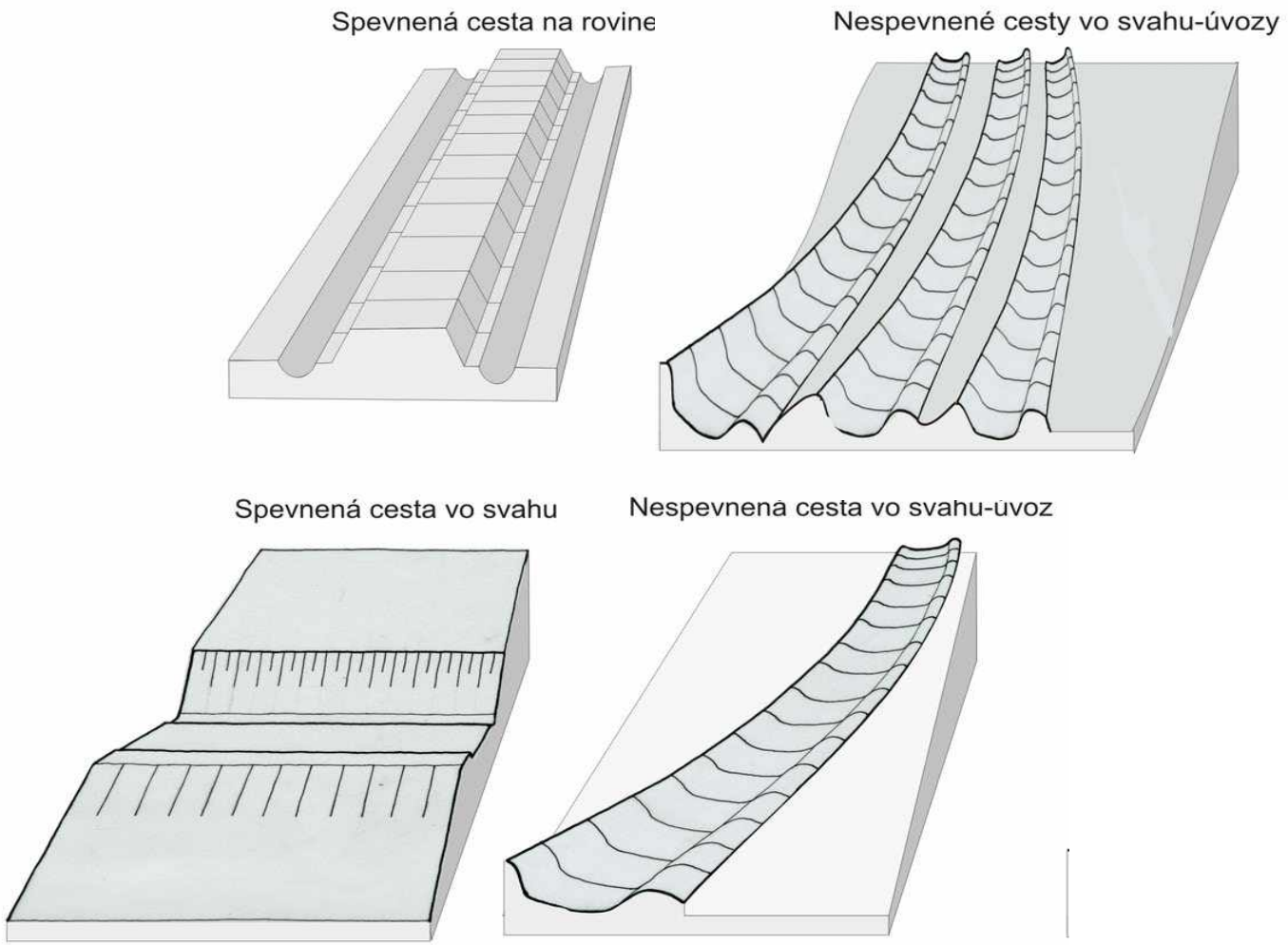

PAŽINOVÁ N., BELJAK J., SLÁMOVÁ, M., BELÁČEK, B. 2013. Stredoveká cestná sieť v okolí Zvolenského Pustého hradu. Analýza na základe antropogénnych reliéfnych foriem. In *Študijné zvesti archeologického ústavu SAV*. ISSN 0560-2793. 2013, Vol. 54, 2013, pp. 153–170.

Vodohospodárske reliéfne formy

zavodňovacie, odvodňovacie a prívodné kanály, stružky, hrádze

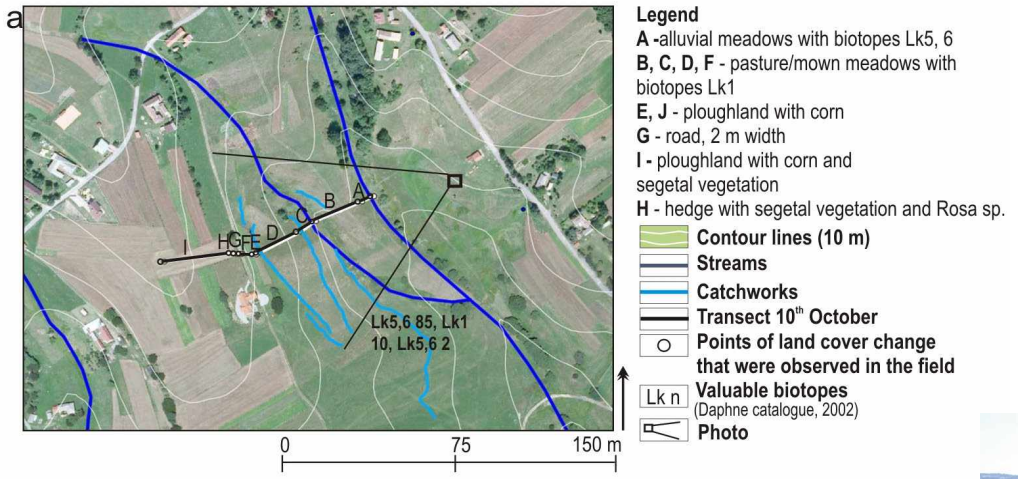

Legend
A -alluvial meadows with biotopes Lk5, 6
B, C, D, F - pasture/mown meadows with biotopes Lk1
E, J - ploughland with corn
G - road, 2 m width
I - ploughland with corn and segetal vegetation
H - hedge with segetal vegetation and Rosa sp.
Contour lines (10 m)
Streams
Catchworks
Transect 10th October
Points of land cover change that were observed in the field
Lk n **Valuable biotopes** (Daphne catalogue, 2002)
Photo

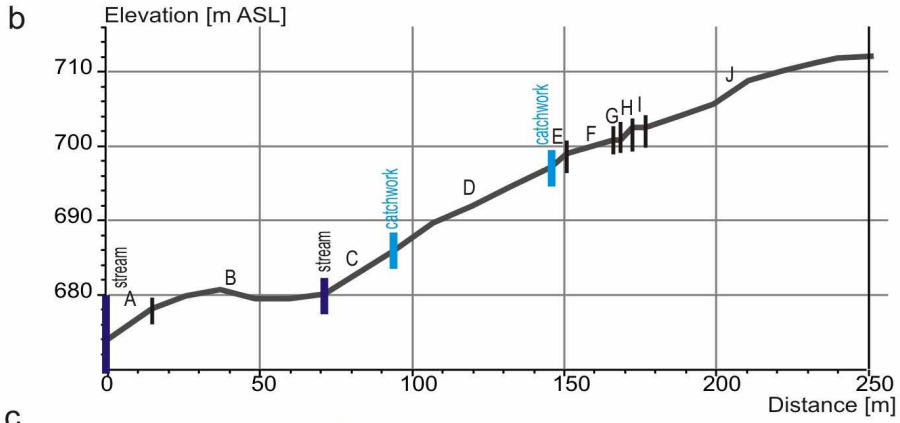

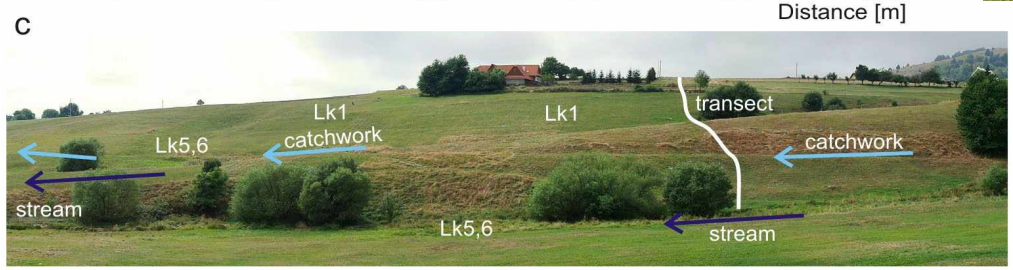

Príklad: Hriňová. Zdroj: Slámová et al. (2016)

SLÁMOVÁ, M., HREŠKO, J., PETROVIČ, F., GREŽO, H. Catchworks: A Historical Water-Distribution System on Mountain Meadows in Central Slovakia. In *Sustainability*, ISSN 2071-1050. 2021, 13, 1107. https://doi.org/10.3390/su13031107

Priestorový priemet administratívnych hraníc a územného vlastníctva

- metácie
- hraničné stromy,
- zatrávnené medze,
- medze z kameňa a drevín
- ploty
- zemné valy
- priekopy
- a iné

Hraničné stromy

Medze

nachádzajú sa na hraniciach pozemkov alebo katastrov

Tŕnie, Budička, Železná breznica, Kremnické vrchy

Ohrozenie hodnôt a starostlivosť o HKŠ

Vizuálny impakt

Neadekvátne a nadlimitné využitie

aktívne využívané líniové políčka na svahu v Čiernom Balogu

Znečistenie

Neregulovaná výstavba

Nedostatočný manažment

Likvidácia / asanácia

Nízka intenzita využitia zeme - zarastanie agroštruktúr

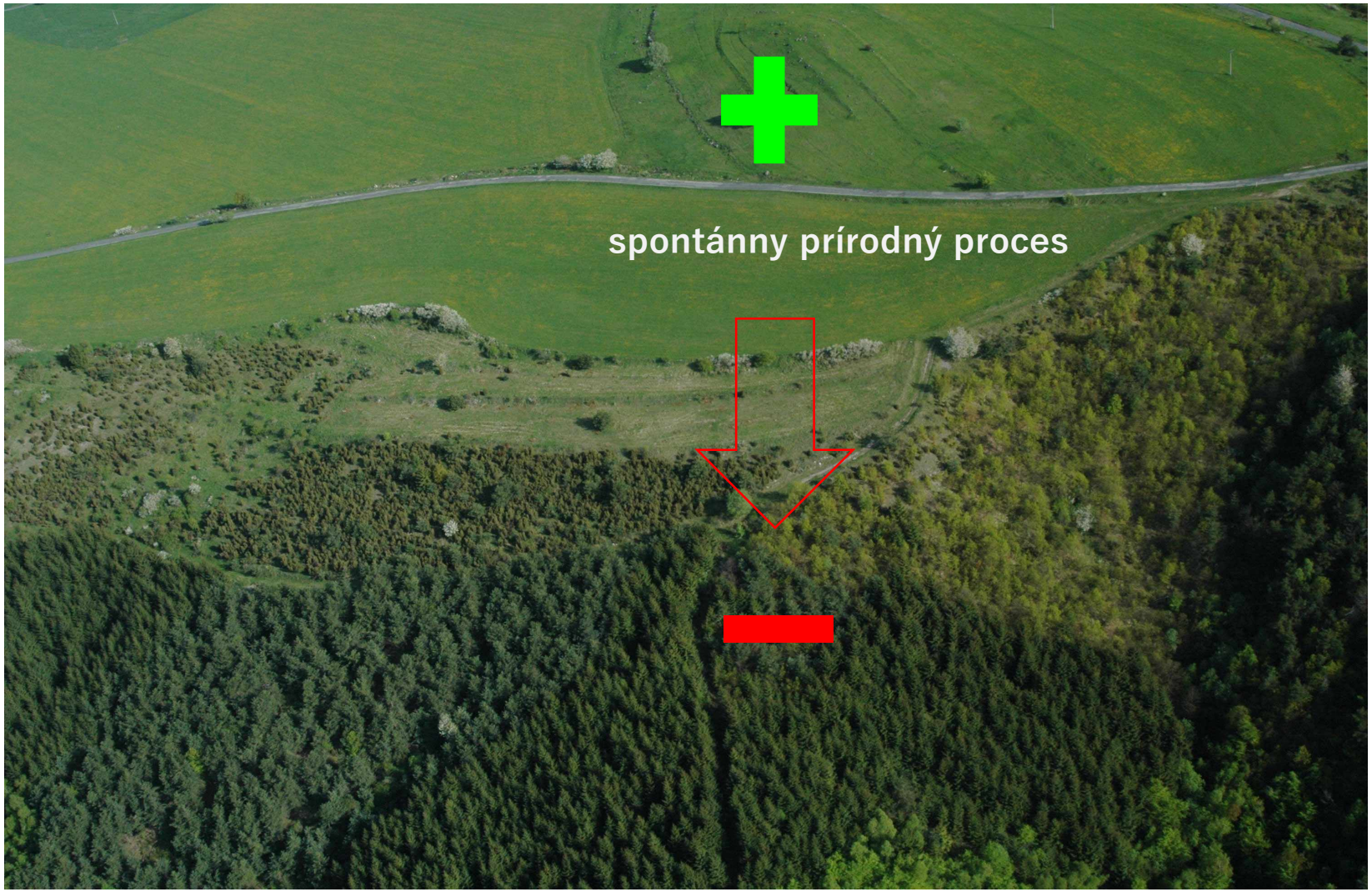

Budinské lazy, pohorie Ostrôžky

zánik krajinného rázu

Vysoká intenzita využívania krajiny

Terasy -farma AFRA Bio Odorica, Medvedie vrchy pri Levoči

Čierny Balog: v krajinnej pokrývke prevažujú lesy. Historické agroštruktúry sú v krajinnej pokrývke zastúpené podielom 5% a väčšia z nich je polovica zarastená.

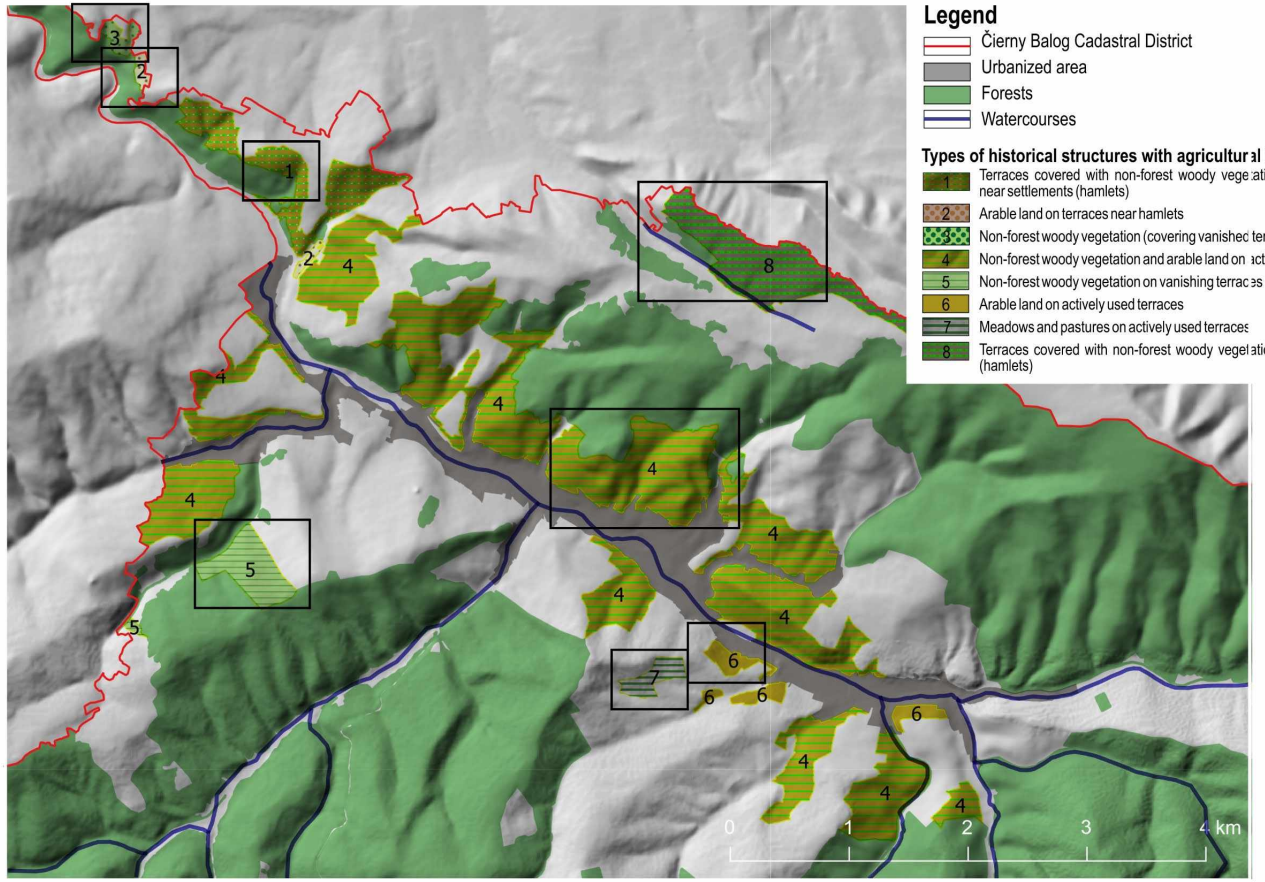

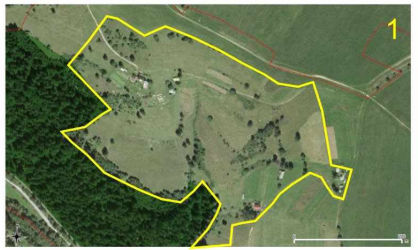

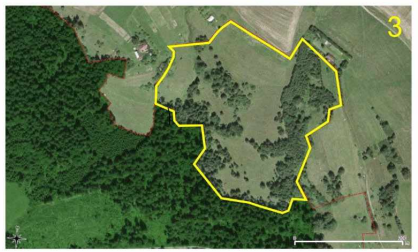

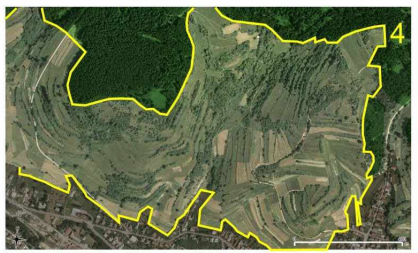

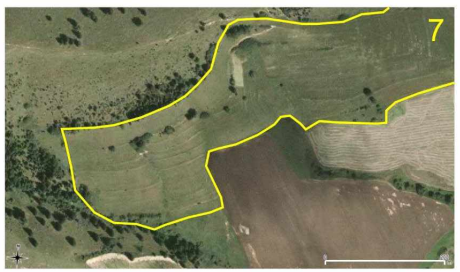

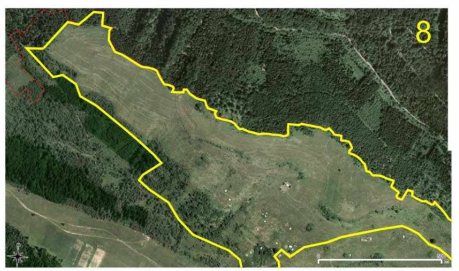

Source maps (WMS): Digital model of relief - hillshade: https://zbgisws.skgeodesy.sk/zbgis_dmr3_wms/service.svc/get; Cadastral district and urbanized area of Čierny Balog and land parcels: https://kataster.skgeodesy.sk/eskn/services/NR/kn_wms_norm/MapServer/WmsServer?; http://nipi.sazp.sk/arcgis/services/podklady/zbgis10r/MapServer/WMSServer/?; Forested land : http://gis.nlcsk.org/arcgis/services/Inspire/JPRL/MapServer/WmsServer?

Slámová, Martina - Chudý, František - Tomaštík, Julián - Kardoš, Miroslav - Modranský, Juraj, 2019. Historical terraces - current situation and future perspectives for optimal land use management: the case study of Čierny Balog. In: Annales, Series Historia et sociologia: anali za istrske in mediteranske študije. 2019. zv. 29, s. 85–100. ISSN 1408-5348.

Zánik ľudovej architektúry hospodárskych stavieb

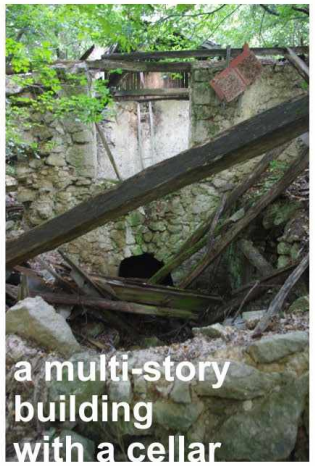

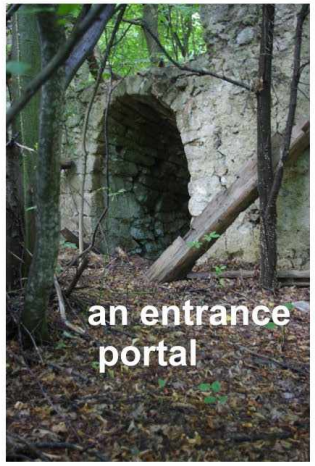

b) Beehives

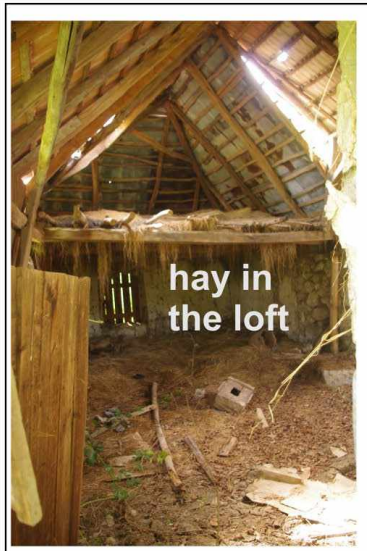

c) Typical equipment of stables

Stredné a Horné Plachtince, okres Veľký Krtíš

PÁSTOR, M., SLÁMOVÁ, M., BENČAŤ, T. 2017. The distribution and biocultural value assessment of sweet chestnut (Castanea sativa Mill.) in the cadastral districts of Stredné Plachtince and Horné Plachtince (Slovakia). In Ekológia (Bratislava). ISSN 1337-947X, 2017, Vol. 36, No. 2, p. 130-145.

Zánik symbolickej krajiny - kalvária

50-te roky 20 stor.

2022

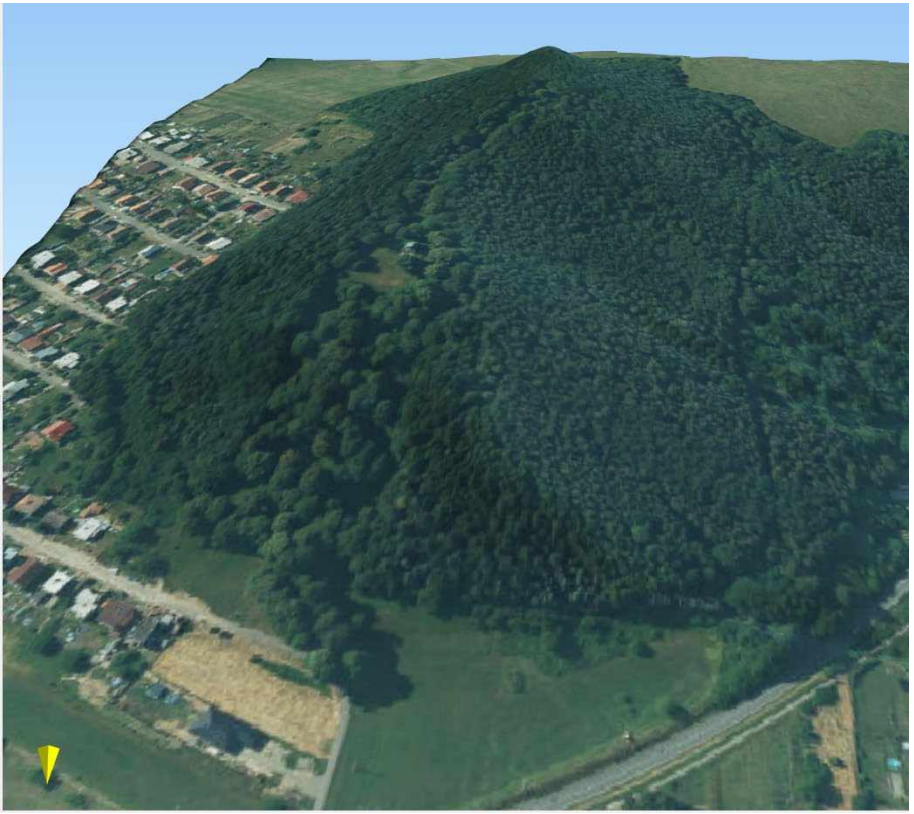

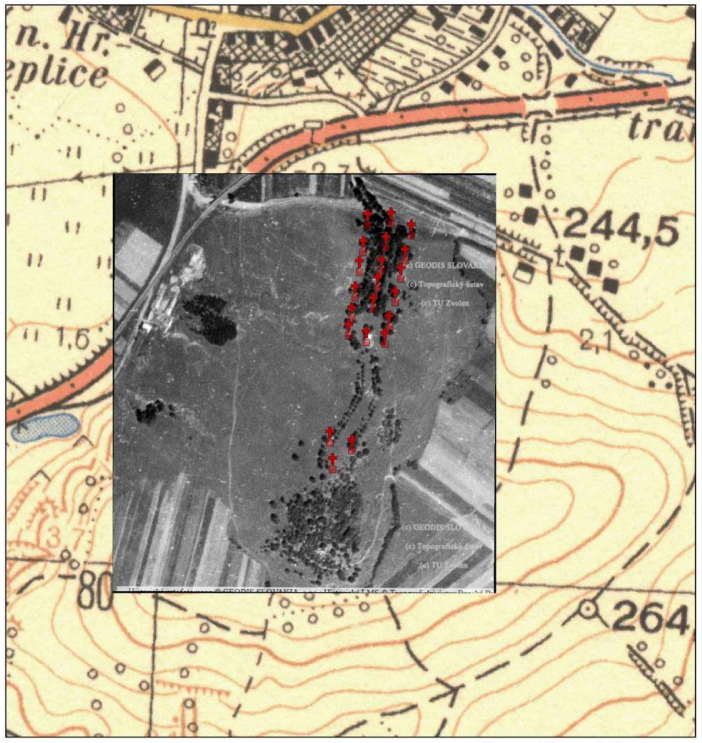

Topographic Military Map 1: 25,000 1952 - 1957
Historical Orthophotomap 1950 © GEODIS SLOVAKIA, s.r.o.; Historic LMS © Topographic Institute Banská Bystrica; Orthophotomap © EUROSENSE, s.r.o. and GEODIS SLOVAKIA, s.r.o.; Map materials © Topographic Institute Banská Bystrica; © TU Zvolen

Legend

- Calvary Chapels 2022

Objects in the historical map

Small forest patche	Building	State / district road
Hedgerow	Calvary	Municipal road
Meadow	God's torment	Cart-track, dirty road
Pasture	Memorial	Bridge
Ploughland	Cemetery	Terrain edge / terrace
Orchard and garden	Water reservoir	Counterlines of terrain

Source of the Topographic Military Map: http://tiles.geop.sazp.sk/base/service

2022

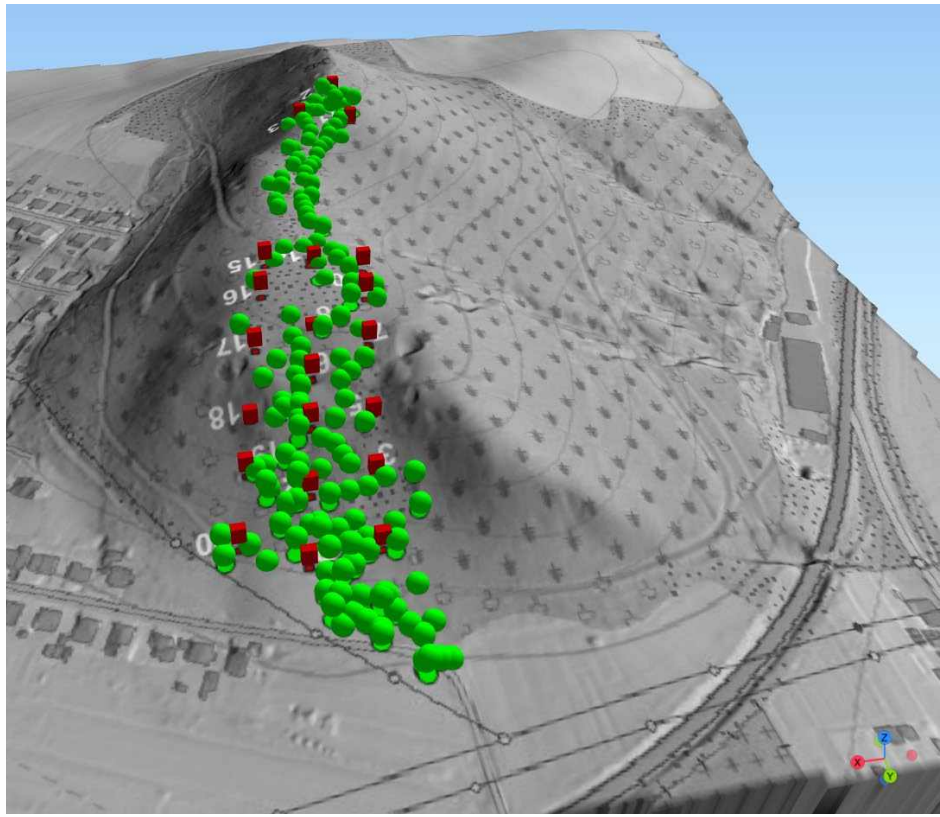

Hliník nad Hronom

Prečo by sme mali rozpoznávať historické krajinné štruktúry?

cs.feal-future.org/sk/page/brozura

ABOUT PARTNERI FEAL-EDUWEB DISEMINÁCIA UŽITOČNÉ LINKY KONTAKT LANGUAGES

BROŽÚRA

Destinačný turizmus

https://cs.feal-future.org/sk

https://online.pubhtml5.com/jhrr/cdqb/

FEAL Brožúra
September 2017

Brožúra [SK]
November 2017

Brožúra [SK]
Júl 2018

Brožúra [SK]
Marec 2019

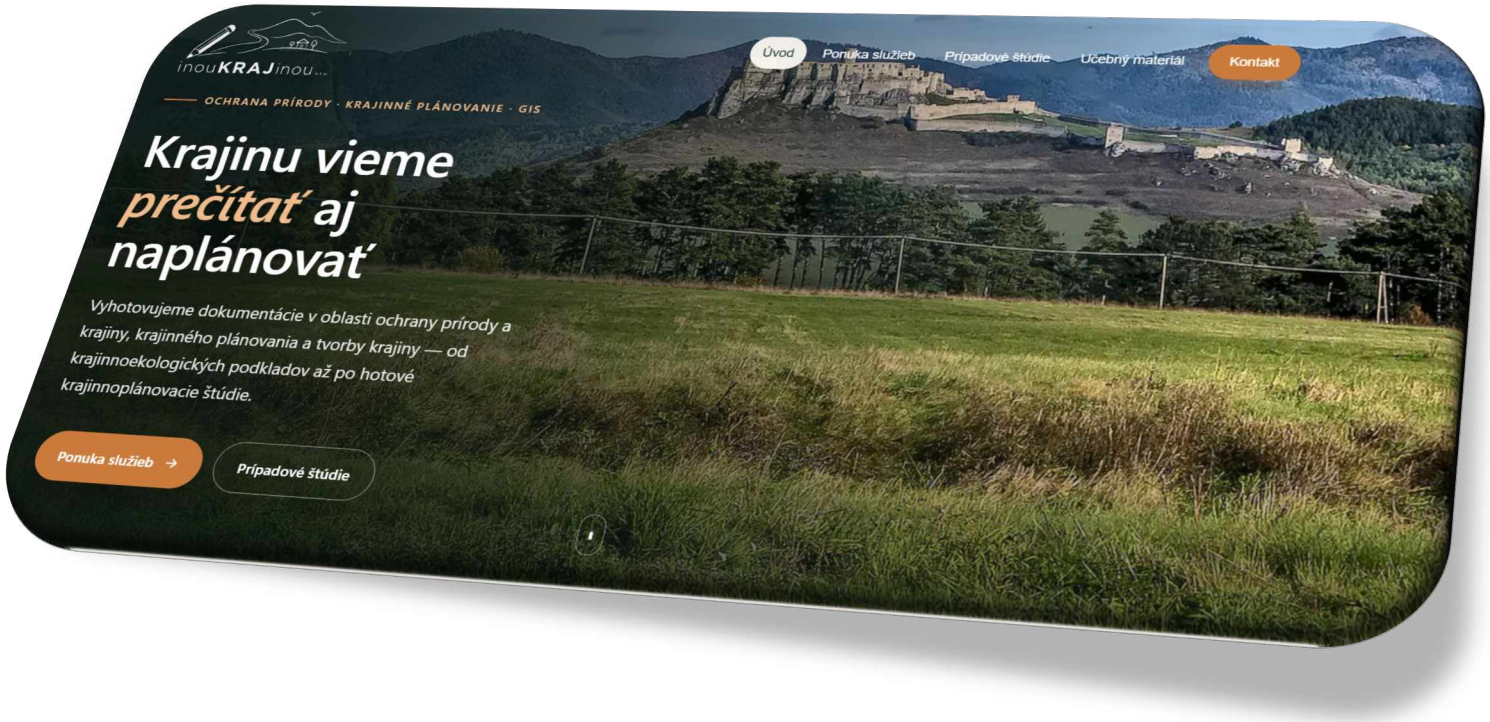

Ďakujem za pozornosť

martina.slamova@tuzvo.sk

ORCID 0000-0002-5578-7993
SCOPUS 56027916400
WOS ID: J-2497-2019

inouKRAJinou s.r.o.
IČO 57713511
DIČ 2122908183

Ing. Martina Sámová, PhD.
SNP 281/50, 962 23 Očová
Slovenská Republika

+421 902 617 370
martina@inoukrajinou.sk
www.inoukrajinou.sk